

Društvo i svakodnevni život u Skandinaviji vikinškog doba

Herman, Ivana

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:194182>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-10**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

Sveučilište u Rijeci
Filozofski fakultet u Rijeci

IVANA HERMAN
DRUŠTVO I SVAKODNEVNI ŽIVOT U SKANDINAVIJI VIKINŠKOG DOBA
ZAVRŠNI RAD

Rijeka 2020.

Sveučilište u Rijeci
Filozofski fakultet u Rijeci

DRUŠTVO I SVAKODNEVNI ŽIVOT U SKANDINAVIJI VIKINŠKOG DOBA
ZAVRŠNI RAD

Student: Ivana Herman

JMBAG: 0009077403

Mentor: Doc.dr.sc Goran Bilogrivić

Studij: Povijest/ Engleski jezik i književnost

Rijeka 2020.

Sažetak rada

Vikinško doba u Skandinaviji započinje početkom devetog stoljeća kada zahvaljujući trgovačkoj aktivnosti i djelovanju Vikinga, ovi prostori dolaze u bliskiji kontakt s kršćanskom Europom. Najznačajniju ulogu u razvoju skandinavskog društva i načina života imali su upravo vikinški pohodi. Unatoč tome, Skandinavija će ostati djelomično izolirana sve do kraja jedanaestog stoljeća kada završava proces kristijanizacije, čime završava vikinško doba skandinavske povijesti i započinje razdoblje srednjeg vijeka. Skandinavsko društvo ovoga doba bilo je uređeno društvo koje su, u osnovi, sačinjavali neslobodni, tj. robovi i slobodni, većinom zemljoposjednici, trgovci i obrtnici. Početkom devetog stoljeća započinje razvoj prvih gradova, no većina stanovništva i dalje je živjela u ruralnim predjelima, a osnovu svake zajednice činile su obitelji u kojima je postojala podjela uloga između muškaraca i žena. Neizmjeran doprinos kulturnoj i materijalnoj baštini Skandinavije, koji je proizašao iz ovog perioda, očituje se u ostacima runskih natpisa i spomenika, umjetničkim prikazima te predmetima za svakodnevnu uporabu. S obzirom da se ovo doba uvelike oslanjalo na usmenu tradiciju, u rekonstruiranju načina života povjesničari se oslanjaju na arheološke izvore.

Ključne riječi: Skandinavija, vikinško doba, društvo

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Skandinavija prije početka vikinškog doba.....	2
3. Skandinavsko društvo vikinškog doba.....	4
4. Način života i svakodnevnica.....	7
4.1.Prehrana i odijevanje.....	8
4.2.Briga o zdravlju i vlastitom izgledu.....	11
4.3.Život u kući i slobodno vrijeme.....	12
4.4.Brak, obitelj i položaj žena u društvu.....	14
4.5.Skupštine,rješavanje sporova i kažnjavanje.....	18
5. Uspostava prvih gradova.....	20
6. Štovanje bogova i pogrebni običaji.....	22
7. Umjetnost i pismo.....	27
8. Zaključak.....	33
Popis literature.....	34
Popis priloga.....	36

1.Uvod

Današnje društvo Vikinge vidi kao vrhunske ratnike i osvajače koji su se zahvaljujući svojim ratničkim sposobnostima i vještom snalaženju u plovidbi proširili sa prostora Skandinavije na ostatak Europe. Vikinško doba u Skandinaviji započinje krajem 8.stoljeća, a konačni razvitak malih kraljevstava Danske, Norveške i Švedske u centralizirane monarhije, te njihovo pokrštavanje sredinom 11. stoljeća, označava kraj ovog doba.¹ Iako su prvi Vikinzi svoje pohode započeli s obala Skandinavije, netočno je nazivati sve Skandinavce vikinškog doba Vikinzima jer se taj termin primjenjuje samo na one koji su odlazili u pljačkaške pohode.² Također, Vikinzi nisu bili isključivo Skandinavci nego je među njima postojalo i Iraca, Anglo-Sasa, Franaka, Slavena i drugih koji bi se ponekad odlučili priključiti im se. Većina Skandinavaca vikinškog doba nisu bili Vikinzi već farmeri ili obrtnici koji su većinu života proveli u obiteljskom okruženju unutar svoje zajednice, a za mnoge je odlazak u vikinške pohode bio samo prilika kako bi se dovoljno obogatili i omogućili si bolji život kod kuće.³

Ovaj će rad dati društveni pregled Skandinavije vikinškog doba te svakodnevnog života njezinih stanovnika. Skandinavija je slabo opskrbljena pisanim dokazima o svojoj ranosrednjovjekovnoj povijesti. Na prostoru Skandinavije tijekom tri stoljeća ovoga doba dominantna je bila usmena kultura, stoga su prije kasnog jedanaestog stoljeća, jedini sačuvani tekstovi runski natpisi i neke legende.⁴ Povjesničari ovise o podacima prikupljenim iz izvora pisanih izvan Skandinavije, primjerice u Franačkoj, Engleskoj i Njemačkoj, kao što su Rimbertova *Vita Ansgarii* (oko 870.), Widukindova *Saska Kronika* (968.) i *Povijest nadbiskupa Hamburg-Bremena* od Adama iz Bremena (oko 1075.).⁵ Drugi problem, svakako ključan, jest taj što su strani izvori vrlo pristrani i uvelike predstavljaju viziju Skandinavije i tamošnjeg društva iz pogleda autora ovih djela.

¹ Anders Winroth, *The Age of Vikings* (New Jersey: Princeton University Press, 2014.), 213.

² John Haywood, *The Penguin Historical Atlas of the Vikings* (London: Penguin Books Ltd, 1995.), 8.

³ Isto, 8.

⁴ Winroth, *The Age of Vikings*, 308.

⁵ Johannes Brondsted, *The Vikings* (London: Penguin Books Ltd, 1967.), 43.

2. Skandinavija prije početka vikinškog doba

Za razliku od ostatka Europe, Skandinavija je u stoljećima prije početka vikinškog doba bila obilježena relativno stabilnim periodom koji je pridonio razvitku poljoprivrede i širenju ruralnih središta.⁶ Posljednje razdoblje prije početka vikinškog doba je tzv. vendelsko razdoblje koje traje od sredine šestog do kraja osmog stoljeća kada Skandinavija ulazi u novo, vikinško razdoblje. Grobovi iz ovog perioda upućuju na postojanje malih regionalnih kraljevstava koji su imali svoja središta. Jedno takvo kraljevstvo bilo je smješteno u Upplandu u Švedskoj, čije je glavno religijsko i političko središte bilo Gamla Uppsala. Ovakva središta, koja su vjerojatno bila uporišta moći, počela su se javljati u Skandinaviji, posebice Danskoj još u ranom željeznom dobu, ali su središta koja se pojavljuju u Vendelskom dobu od veće važnosti jer će utjecati na sve veće širenje regionalne moći tijekom vikinškog doba. Ovo će u konačnici rezultirati stvaranjem kraljevstava Danske, Švedske i Norveške.⁷ U blizini ovog naselja nalaze se dva najbolje očuvana groba ovog razdoblja- u Vendelu i Valsgårdeu.⁸ Jedan od najvrjednijih artefakata ovog perioda je željezna kaciga koja je pronađena u grobu u brodu (eng. *ship burial*) u Vendelu. Njezina izrada ukazuje na visok standard vještine obrade metala, što upućuje na to da je među stanovništvom ovog područja postojao viši sloj društva koji si je mogao priuštiti ovakve luksuzne predmete.⁹ U ovom grobu pokopani su vladari Sveara, naroda koji su u ovom periodu bili vrlo dominantni na Baltiku, a po kojima je Švedska dobila ime. Pokopani su u brodovima, čija je opremljenost ukazivala na vrlo visok položaj u društvu. Grobovi iz vendelskog doba ukazuju na to da je Skandinavija uživala u periodu bogatstva i stabilnosti, a zbog raskošnosti grobova koji su sadržavali brojne predmete od zlata, oružje i vojne oklope, može se zaključiti da su na ovom prostoru već tada postojali moćni poglavari, možda čak i kraljevi.¹⁰

U svakom slučaju grob u Vendelu je dokaz da je na tom području postojao viši sloj društva, vjerojatno obitelji koje su upravljale širom regijom i njezinim stanovništvom. Bogatstvo nađeno u grobovima Sveara vjerojatno je posljedica trgovine, prvenstveno krznom, duž rijeke Fryris, no stanovnici ruralnih naselja zasigurno nisu živjeli u tolikom obilju.¹¹ Stvaranje bogatijeg sloja društva i sve veća centralizacija moći, doveli su do osnivanja naselja koja su bila središta trgovinske razmjene i obrtnika. Jedno od takvih naselja, Ribe u Danskoj, u

⁶ James Graham-Campbell(ur.), *Cultural Atlas of the Viking world* (New York: Facts on File, 1994.),29

⁷ Isto, 35.

⁸ Isto, 34.

⁹ Martin J. Dougherty, *Vikings: a History of the Norse People* (London: Amber Books Ltd, 2014.),27

¹⁰ Haywood, *The Penguin Historical Atlas of the Vikings*, 21.

¹¹ Graham-Campbell(ur.), *Cultural Atlas of the Viking world*, 35.

vikinškom dobu razviti će se u jedno od najvažnijih gradskih središta. Također, dogodio se napredak i u gradnji i obrani, a gradnja fortifikacijskog sustava Danevirke, koji dijeli poluotok Jylland, započela je oko 737. godine. Bio je to impresivni obrambeni sustav zemljanih bedema koji se prostirao od zapada Jyllanda sve do zaljeva Schlei na baltičkoj obali, upotpunjen rovovima.¹²

Početak vikinškog doba nije bio obilježen naglim prelaskom na novi način života. Dapače, Vikinzi su već generacijama harali i trgovali, no ono što se promijenilo 793. godine, napadom na Lindisfarne, je učestalost tih napada.¹³ Ovo je privuklo pažnju ostatka Europe, koji je tada na Sjever počeo gledati kao na zemlju barbara. Za samu Skandinaviju osvajački pohodi su bili od velike važnosti, ne samo zbog bogatstva koje su Vikinzi donosili pri povratku u domovinu, nego i zbog opticaja novca, točnije kovanica i srebra. Vikinški pohodi i trgovina krznom utjecali su na razvoj trgovinskih aktivnosti i gradskih središta poput Hedebyja i Birke.¹⁴ S nastajanjem gradova i jačanjem moći vladara mijenjaju se hijerarhijski odnosi u društvu.

Slika 1. Željezna ratnička kaciga iz 7. stoljeća s brončanim ukrasima pronađena u grobu u Vendelu

¹² Graham-Campbell(ur.), *Cultural Atlas of the Viking world*, 35.

¹³ Dougherty, *Vikings: a History of the Norse People*, 30.

¹⁴ Peter Sawyer, "The Age of the Vikings, and Before", u P. Sawyer(ur.). *Oxford Illustrated History of the Vikings* (New York: Oxford University Press, 1997.),4

3. Skandinavsko društvo vikinškog doba

Rano skandinavsko društvo u osnovi možemo protumačiti kao društvo slobodnih i neslobodnih. Slobodni ljudi, vlasnici zemlje i poglavari, za koje se vjerovalo da imaju zajedničke interese, imali su vlast nad neslobodnim muškarcima i ženama koji su obavljali različite poslove u zajednici. Slobodni muškarci imali su pravo nošenja oružja, tj. mogli su sudjelovati na vikinškim pohodima i imali su obvezu odlaska u rat. Također, svi slobodni ljudi (žene samo u određenim situacijama, primjerice izbivanje muža) imali su pravo sudjelovanja na lokalnim skupštinama (things) i bili su zaštićeni zakonom.¹⁵ Ova slika ranog skandinavskog društva dobila je mitološku osnovu u pjesmi Rigsþula koja opisuje boga Riga u posjeti trima domaćinstvima koja predstavljaju tri generacije -pradjedova, djedova i roditelja. Tijekom svoga posjeta bog Rig postaje otac sina u sve tri generacije. Prvi sin, Thræll (rob), živi sa ženom Thir (sluga), a njihova djeca, dječaci i djevojčice, imaju imena koja opisuju njihovu ružnoću ili pak težak prljav posao koji obavljaju. Drugi sin po imenu Karl (slobodan čovjek), oženi se Snör (snaha), a imena koja daruju svojoj djeci znače ratnik, zemljoradnik ili supruga. Rigov treći sin, Jarl i njegova supruga Erna imaju samo sinove s imenima značenja kao što su nasljednik ili kralj. Njihova djeca žive lagodnim, luksuznim životom, nitko od njih ne radi, uživaju u hrani i piću, a kratak vrijeme odlaskom u lov ili borbom.¹⁶

Pjesma nije točno datirana, a pretpostavlja se da je nastala u razdoblju između kraja devetog i trinaestog stoljeća. Mjesto nastanka također nije poznato, ali moguće je da je nastala na području Norveške ili Danske, ili pak na Britanskom otočju ili Islandu. Pjesma se može shvatiti kao opis rane germanske društvene strukture u kojoj su zemljovlasnici imali povlašteno mjesto.¹⁷ U ranom vikinškom dobu kada je Skandinavija bila podijeljena među labavo povezanim klanovima, poglavar je mogao postati kralj na način da bi ga ostali poglavari nominirali. Međutim, prisutnost aristokracije primjerenija je trinaestom stoljeću kada je nasljeđivanje postalo praksa.¹⁸ Mnogo realističnija slika društva je ona sa puno složenijom hijerarhijom. Dakle, u skandinavskom društvu vikinškog doba slobodni ljudi bili su vlasnici zemlje i poglavari, pritom su imali zajedničke interese te vlast nad neslobodnim muškarcima i ženama, koji su obavljali različite poslove u zajednici. Linija između "neslobodnog" i "slobodnog" čovjeka nije bila točno zacrtana. U društvu je postojala

¹⁵ Haywood, *The Penguin Historical Atlas of the Vikings*, 19.

¹⁶ Brondsted, *The Vikings*, 238.

¹⁷ Isto, 267.

¹⁸ Isto, 241.

svojevrсна piramida ovisnosti, od slobodnih i bogatih vlasnika zemljišta koji su ovisili o svojim poglavarima, ispod kojih su se nalazili manje imućni, ali slobodni, vlasnici zemljišta koji su iznajmljivali zemlju i osiromašeni poljoprivrednici koji nisu posjedovali zemlju, pa sve do thrallova.¹⁹ Društvena mobilnost je bila puno češća pojava nego u bilo kojim drugim društvima. Vikinško doba omogućilo je ambicioznim članovima društva da povećaju svoje bogatstvo i status odlaskom na pljačkaške pohode ili pridruživanjem trgovačkim ekspedicijama.²⁰

U osnovi su postojala tri društvena sloja iznad kojih se nalazio kralj, a većina ljudi je pripadala sloju *karlova*. Ovaj društveni sloj sačinjavali su slobodni ljudi koji su imali pravo posjedovati imovinu i mogli su se baviti određenim zanatima. Ovom sloju pripadali su farmeri, zemljoposjednici, trgovci, te većina ljudi koja je bila vješta u određenom zanatu, poput stolara, kovača i brodograditelja. Pripadnici sloja *karlova* nisu bili ograničeni samo na taj sloj, nego su se mogli uzdići na društvenoj ljestvici. Među pripadnicima ovog sloja postojale su određene društvene razlike, primjerice zemljoposjednici i bogati trgovci su bili najcjenjeniji pripadnici, dok su obrtnici bili nižeg društvenog statusa.²¹

Aristokracija društva je imala veliku lokalnu moć i vodeću ulogu na društvenim okupljanjima prilikom kojih bi imali ulogu arbitra u pravnim sporovima. Najviši sloj aristokracije nosio je titulu *jarl*, a osim novca i imovine jarlovi su morali imati i određeni društveni ugled. Od svojih pristaša zahtijevali su odanost i poštovanje, ali su se za uzvrat morali obvezati da će štiti njihove društvene interese, te biti predvodnici u potencijalnim vojnim sukobima. Jarlu koji je bio pravedan i darežljiv, te se brinuo o interesima svojih sljedbenika, bila je zagarantirana popularnost i rast utjecaja. S druge strane, jarlovi koji su bili samodopadni i nezainteresirani brzo bi gubili odanost svojih sljedbenika. Pjesnici, tj. skaldi, bili su ugledni članovi društva, iako, u većini slučajeva, nisu posjedovali velika bogatstva niti su imali moć u društvu. Smatrali su se čuvarima povijesti, imali su savjetodavnu ulogu te su djelovali kao inspiracija društvu. Skaldi su bili cijenjeni radi svog znanja i vještine koje su im omogućile da zabave društvo pričama iz povijesti te predajama o herojima, bogovima i precima. Pjesnička uloga u društvu nije bila samo zabavljačka, nego su njihove priče i predaje služile i kao izvor znanja jarlovima i kraljevima.²² Neovisnost aristokracije počela je opadati kako se

¹⁹ Haywood, *The Penguin Historical Atlas of the Vikings*, 19.

²⁰ Isto

²¹ Dougherty, *Vikings: a History of the Norse People*, 107.

²² Isto, 111.

povećavala moć kraljeva koji su željeli imati vlast na lokalnim razinama, bez uplitanja aristokracije, tj. lokalnih poglavara.

U Skandinavskom društvu vikinškog doba neslobodni muškarci i žene pripadali su društvenom sloju *thrallova*, točnije naziv za muškarca je bio þræll, a za ženu ambátt. U suvremenoj literaturi naziv thrall i rob se često isprepliću pa se one neslobodne naziva robovima. Neki se s pravom mogu nazvati robovima, to su ljudi koji su bili nečije vlasništvo, a ta osoba je imala apsolutnu vlast nad njima.²³ Iako je o životu roba odlučivao njegov vlasnik, robovi su imali veću zaštitu od primjerice skitnica. Naime, robovi su bili od veće ekonomske važnosti u društvu, a i za njihovo ponašanje bio je odgovoran vlasnik. Skitnice su bili slobodni članovi društva, ali nisu imali zaštitu zakona jer se zaštita odnosila samo na slobodne ljude koji su imali stalni dom i sudjelovali su na Skupštinama.²⁴ Neki robovi su, navodno, ubijeni i sahranjeni zajedno sa svojim vlasnicima. Arapski pisac Ibn Fadlan opisao je takav običaj među Rusima u desetom stoljeću i to je možda objašnjenje nekoliko dvostrukih ukopa koji su pronađeni u Skandinaviji.²⁵

Poznato je da su thrallovi bili u mogućnosti kupiti svoju slobodu, a vlasnik ju im je mogao i darovati. Oslobođeni thrallovi i njegova djeca ostali bi u određenom stupnju podređenosti nekoliko generacija, te je postojala razlika između oslobođenih i njihove djece, koja su još bila pod obvezom prema nekadašnjim vlasnicima, i onih koji su bili u potpunosti oslobođeni. U slučaju da oslobođeni rob nije imao djece, svo njegovo nasljedstvo bi naslijedio njegov nekadašnji vlasnik.²⁶ Ipak, u potpunosti oslobođeni thrallovi bili su tretirani drugačije od ljudi čiji su preci oduvijek bili slobodni. Ne postoje pouzdani podaci o broju thrallova u pojedinačnim domaćinstvima ili u cijelom stanovništvu bilo kojeg dijela Skandinavije u ovo doba. Thrallovi i osiromašeni vlasnici zemljišta imali su mogućnost uzeti zemlju u zakup i tako postati zakupci. Neki povjesničari smatraju da se ovaj razvoj nije dogodio prije dvanaestog stoljeća, dok drugi misle da je započeo tijekom ili čak prije vikinškog doba.²⁷

²³ Dougherty, *Vikings: a History of the Norse People*, 110.

²⁴ Isto, 108.

²⁵ Graham-Campbell(ur.), *Cultural Atlas of the Viking world*, 43.

²⁶ Dougherty, *Vikings: a History of the Norse People*, 110.

²⁷ Brigit i Peter Sawyer, *Medieval Scandinavia: from Conversion to Reformation circa 800-1500*.(Minneapolis: University of Minnesota Press, 1993.), 173

4. Način života i svakodnevnica

Većina stanovništva živjela je od obrađivanja zemlje, iako se dio stanovništva bavio i lovom ili ribolovom. Svaka obitelj bavila se gospodarskim aktivnostima jer su time osiguravali vlastiti opstanak, stoga je velika većina proizvoda cirkulirala na vlastitom imanju. Ostatak proizvoda koristio se u razmjeni dobara i u drugim oblicima trgovine, pod nadzorom lokalnih poglavara. Trgovina na velike udaljenosti, posebno luksuznim proizvodima (npr. plemenitim metalima, čašama, vinom, finim tkaninama) dokumentirana je mnogo prije vikinškog doba, ali tek u osmom stoljeću uspostavljena su stalna trgovačka mjesta poput Ribe, Kaupanga i Birke.²⁸ Jezgra društva bila je farma, koja je postojala ili samostalno, kao pojedinačno gospodarstvo, ili u selima. Pojedinačna gospodarstva bila su najčešća u Norveškoj i sjevernoj Švedskoj, dok su sela rano osnovana u Danskoj i južnoj Švedskoj. Velika naselja nisu bila uobičajena u vikinško doba, a ona koja su postojala su nastala kao trgovački gradovi. Velik dio stanovništva živio je u manjim obiteljskim zajednicama u okviru poljoprivrednih posjeda. Osnovu takve zajednice činile su obitelji s djecom, koje su većinom bile krvno povezane, a s njima su nerijetko živjeli i robovi.²⁹

Većina ljudi u Danskoj živjela je u malim selima, koja su postala trajno naseljena mjesta tek po završetku vikinškog doba. Tipičan primjer skandinavskog sela ovog doba, orijentiranog ka poljoprivredi, je Vorbasse u Jylland. Ovo selo u potpunosti je rekonstruirano na temelju arheoloških nalaza. Postojalo je od prvog stoljeća pr.Kr., pa sve do dvanaestog stoljeća kada je premješteno južnije. U periodu od osmog do jedanaestog stoljeća selo se sastojalo od šest farmi, a glavna djelatnost je bilo stočarstvo, no stanovništvo se bavilo i ratarstvom. Na području sela nađeno je kvalitetno drvo i željezo iz Norveške te lončarija iz Porajnja, što upućuje na to da je selo imalo višak proizvoda koje je koristilo za razmjenu dobara.³⁰ Karakteristično za rana sela je da su se često premještala. Vorbasse je bilo preseljeno osam puta prije nego što su ga ljudi trajno osnovali tamo gdje i danas jest. Ovakvi potezi omogućili su ljudima da obrađuju kvalitetnije tlo jer je na njemu boravila stoka. U Norveškoj je zbog težine terena naseljenost bila rjeđa, a naselja puno udaljenija. Zajednice su bile vrlo male, a velik broj ljudi živio je na malim obiteljskim farmama okruženim obradivim površinama. Sličan je način života postojao i u Švedskoj, osim na plodnijem području Upplanda gdje su se

²⁸ Brigit i Peter Sawyer, *Medieval Scandinavia: from Conversion to Reformation circa 800-1500*.(Minneapolis: University of Minnesota Press, 1993.), 59.

²⁹ Dougherty, *Vikings: a History of the Norse People*, 112.

³⁰ Haywood, *The Penguin Historical Atlas of the Vikings*,27.

u desetom stoljeću počela pojavljivati veća naselja nastala spajanjem već postojećih farmi.³¹ Prilikom obrade zemlje koristili su se klinovima, željeznim noževima, motikama pričvršćenim na drvene osovine ili manjim ručnim lopatama. Veća polja bila su obrađivana tzv. ardom, predmetom sličnim današnjem plugu. Ard je kroz zemlju vukla jedna ili više životinja kako bi se stvorio utor u zemlji. Zemlju nije bilo moguće obraditi iz prvog pokušaja, stoga je ovaj posao bio vrlo fizički zahtjevan jer se polje moralo prijeći nekoliko puta. Tek tada bi postalo pogodno za sadnju.³² Obitelji u čijem su vlasništvu bili robovi, bili su oslobođeni najtežih poljoprivrednih poslova, kao što su gnojidba polja te vođenje stada na ispašu jer je to bio posao robova.³³ Neke farme su imale profesionalne kovače, ali su postojali i samostalni/putujući kovači koji su bili specijalizirani za izradu nakita, predmeta od bronce i zahtjevnijeg oružja.³⁴

4.1.Prehrana i odijevanje

Život na seoskim imanjima bio je težak, ali iz brojnih razloga bolji nego u gradovima. U gradovima su vladali lošiji higijenski uvjeti zbog stalne cirkulacije ljudi, uzrokovane trgovačkim aktivnostima. Bolesti su se brže širile u gradovima nego na seoskim imanjima, gdje je većina pojedinaca radila vani, u hladnim uvjetima, zbog čega su morali konzumirati dovoljno hrane, doprinoseći sveukupnom zdravlju.³⁵ Obroci su se pripremali dva puta dnevno, jutarnji obrok nazivao se *dagverðr*, a večernji *náttverðr*. O učestalosti obroka i načinu prehrane ovisila je kvaliteta života, a time i efikasnost rada.³⁶ Način prehrane je varirao od regije do regije, ali je vrlo vjerojatno da je stanovništvo koje je živjelo bliže obali konzumiralo veći udio ribe u svakodnevnoj prehrani. Domaće životinje su se primarno uzgajale radi mlijeka i mliječnih proizvoda, za jahanje i kao vučna snaga te radi vune i kože.³⁷ Govedina se obično jela u prosperitetnim vremenima, a popularno meso bilo je ovčetina, iako su se ovce uzgajale i radi vune jer se koristila u izradi odjeće. Osim govedine i ovčetine, sve do dolaska kršćanstva, konzumiralo se i konjsko meso. Konji su se, uz volove, koristili u transportu te kao vučna snaga.³⁸ Izvor proteina nisu bile samo domaće životinje iz vlastitog uzgoja, nego su se bavili i lovom i ribolovom, primjerice lovom kitova, tuljana, jegulja, te lovom jelena i sobova. Ribu se osim u moru, lovilo i u slatkovodnim vodama. Najčešće su

³¹ Haywood, *The Penguin Historical Atlas of the Vikings*, 26.

³² Bernard Hayes, *Vikings: a Concise History of the Vikings* (eKnjiga, 2017.), 20.

³³ Isto, 21.

³⁴ Isto, 22.

³⁵ Dougherty, *Vikings: a History of the Norse People*, 128.

³⁶ Brondsted, *The Vikings*, 253.

³⁷ Hayes, *Vikings: a Concise History of the Vikings*, 18.

³⁸ Dougherty, *Vikings: a History of the Norse People*, 130.

lovlili haringu, bakalar i jegulje, a osim za vlastitu konzumaciju koristili su ih i prilikom razmjene dobara. Osim mesa, konzumirali su i povrće, kao što je luk, češnjak, grašak i razne kupusnjače.³⁹ Prilog jelu je često bio kruh koji se po svojoj strukturi razlikovao od današnjeg jer je bio vrlo tvrd, s obzirom da su u procesu proizvodnje koristili različite nadopune za žitarice, primjerice sušeni grašak, koru bora, te grubo mljevenu pšenicu. Mlijeko domaćih životinja svakodnevno se konzumiralo za piće ili za izradu sira i maslaca. U posebnim prilikama, za vrijeme gozbi, konzumirali su pivo i medovinu.⁴⁰ Meso se najčešće pripremalo u obliku variva, a na vatri se peklo samo u vrijeme velikih gozbi ili na početku zime kada je počinjala sezona klanja. Prednost variva bila je ta što se moglo skuhati od gotovo svih namirnica koje je kućanstvo imalo na raspolaganju, a bilo je dovoljno za nahraniti velik broj ljudi.⁴¹ Alkohol su pila i djeca jer većina vode, čak i ona na selu, nije bila sigurna za piće s obzirom da je ljudski ili životinjski otpad mogao ući u bilo koji bunar ili potok. Alkohol u pivu ubijao je bakterije, što ga je činilo mnogo sigurnijim za piće. Ponekad su za pića korišteni rogovi, iako se većinom pilo iz običnih posuda. Moguće je da su se rogovi koristili za svečane prigode jer sage pripovijedaju o slučajevima u kojima su se koristili za piće.⁴²

Žene su imale ključnu ulogu u kućanstvu, a osim kućanskih poslova kao što su kuhanje i uređenje doma, brinule su se i za izrađivanje odjeće za čitavu obitelj.⁴³ Tkanje je bio dug i naporan proces, pa čak i u bogatijim domovima koji su si mogli priuštiti materijale kao što su svila ili vuna. Većina obitelji dobivala je vunu iz od vlastitih ovaca. Sam proces proizvodnje započinjao je obradom tkanine, a postupak se odvijao kroz više faza. Vuna se najprije morala osušiti, a nakon toga su se popunjavali nedostatci u materijalu kojeg bi obrađivali namakanjem u alkalnim supstancama, primjerice urinu. Ovaj posljedni dio postupka bio je potreban kako bi smanjili udio ulja u vuni. Nakon ovog procesa vuna je bila spremna za daljnju obradu, odnosno za šivanje odjevnih predmeta. Osim odjeće, od vunenih materijala, rađena su i jedra za brodove, pokrivala za sva prijevozna sredstva koja su upotrebljavali, te šatori. Južne skandinavske regije uzgajale su lan, od kojeg bi radili materijal sličan onome koji se proizvodio u sjevernim regijama.⁴⁴

³⁹ Brondsted, *The Vikings*, 252.

⁴⁰ Hayes, *Vikings: a Concise History of the Vikings*, 20.

⁴¹ Dougherty, *Vikings: a History of the Norse People*, 130.

⁴² Isto, 136.

⁴³ Hayes, *Vikings: a Concise History of the Vikings*, 18.

⁴⁴ Isto

Za muški stil odijevanja karakteristične su hlače i duga tunika, upotpunjeni s vunenim ogrtačem i kapom te kožnim cipelama. Svrha odjeće je bila da omogući slobodno kretanje i zbog toga su odjeću vezali sa nekoliko dugmadi i vezicama.⁴⁵ U hladnijim predjelima dodatno bi zaštitili donji dio nogu tako što bi noge od koljena na dolje umotali u tkaninu. Ispod odjeće su nosili potkošulje ili tunike od lanene tkanine, a oni koji nisu imali hlače s pokrivalima za stopala su nosili čarape. Donje rublje je dosegalo do koljena i bilo je rađeno od vune, a bogatiji slojevi društva su koristili laneno platno koje je bilo udobnije tkano. Tunike su bile rađene od vune, a dekoracija i dužina ovisila je o bogatstvu vlasnika. Kao pokrivala za glavu koristile su se kape, a osim običnih kapa nosile su se i kape od krzna, sa ili bez pokrivala za uši. Osim kape nosili su i karakterističnu kapuljaču, tzv. hottr, koja je prekrivala ramena kako bi ih zaštitila od kiše i snijega.⁴⁶

Ženska odjeća ovog doba rekonstruirana je prema arheološkim nalazima iz gradova Hedebyja i Birke. Tipična ženska odjeća sastojala se od vunene pregače koju bi oblačile preko duge haljine ili tunike, a kopčala se broševima u predjelu ramena. Rubovi odjeće ponekad su bili ukrašeni koncem u boji.⁴⁷ Suprotno općem vjerovanju, broševi nisu uvijek bili dio ženske odjeće. Od oko 250 ženskih grobova u Birki, u samo 122 pronađeni su broševi. Prema ovom podatku samo je pola ženske populacije u Birki nosilo broševe, a one najbogatije nosile su ovalne broševe. Ovo upućuje na to da u gradu nisu boravili samo bogatiji trgovci i obrtnici, već i robovi. Ipak, grobovi bez broševa, osim ropkinjama, vjerojatno su pripadali i neudanim ženama.⁴⁸ Najraskošniji ženski nakit pronađen je na Gotlandu. Brončani broševi u obliku bubnja ukrašeni zlatnim i srebrnim prikazima životinja i ljudi, karakteristični su za Gotland. Ovi broševi dokazi su kulturalne i materijalne razlike između Gotlanda i ostatka Skandinavije. Ovakvi luksuzni predmeti nisu neobični s obzirom na količinu srebra koja je pronađena zakopana u ostavama. Ne zna se točno kako je došlo do akumulacije tolikog bogatstva na ovom malom baltičkom otoku na jugozapadu Švedske. Neki povjesničari smatraju da su se stanovnici otoka bavili piratstvom tako što su presretali trgovačke brodove koji su plovili ovim dijelom Baltika.⁴⁹

⁴⁵ Dougherty, *Vikings: a History of the Norse People*, 121.

⁴⁶ Isto, 124.

⁴⁷ Haywood, *The Penguin Historical Atlas of the Vikings*, 35.

⁴⁸ Thor Ewing, *Viking Clothing* (Gloucestershire: Tempus Publishing Ltd, 2006.), 39.

⁴⁹ Graham-Campbell (ur.), *Cultural Atlas of the Viking world*, 46.

4.2. Briga o zdravlju i vlastitom izgledu

Teško je procijeniti koliko su osobna higijena i izgled bili važni na području Skandinavije jer neki strani izvori opisuju Vikinge kao izrazito prljave. Arapski pisac Ibn Fadlan početkom desetog stoljeća prilikom svojih putovanja duž trgovačkih putova rijeke Volge, opisuje ih kao izrazito prljave ljude koji se nisu čistili nakon jela niti nakon obavljanja nužde.⁵⁰ Drugi pisani izvori, pak govore da su se Danci u Engleskoj izuzetno brinuli o svome izgledu jer ih je to činilo privlačnijim lokalnim ženama. Svaki dan su češljali kosu, redovito mijenjali odjeću te su se kupali jednom tjedno.⁵¹ Iako je ostatak Europe tijekom ranog srednjeg vijeka narode sa Sjevera, posebice Vikinge, doživljavao kao prljave barbare, osobna higijena u skandinavskom društvu bila je nešto o čemu se svaki pojedinac brinuo. Češalj je bio važna vlastita imovina, a ako je vjerovati sagama, čovjekova odjeća, obuća i konj mogli su biti u lošem stanju, no da bi se pojavio na društvenoj skupštini trebao je biti opran i počešljan.⁵² Muškarci su tradicionalno nosili brade, ali od njih se očekivalo da ih održavaju urednima. Šišanje i pranje kose bio je zadatak koji su obavljale žene, što sugerira da je briga o kosi predstavljala određenu intimnost. Harald I. Lijepokosi (o.860-o.940), prvi kralj Norveške, zavjetovao se da neće ošišati ili oprati kosu sve dok ne dobije kontrolu nad svojim kraljevstvom. Nakon što je postao kraljem, čast da ga ošiša dao je prijatelju Rognvaldu Eysteinsonu, a u ovom slučaju šišanje vjerojatno ukazuje na povjerenje i prijateljstvo, kao i na društvenu važnost.⁵³ Prilikom liječenja upotrebljavali su se neki lijekovi temeljeni na magiji, ali za većinu oboljenja koristili su ljekovita svojstva biljaka. Tjelesne ozljede bile su tretirane zavojima, a važno je bilo održati ranu čistom. Kauterizacija je korištena za rješavanje ozbiljnih krvarenja, a polomljene kosti bi pričvršćivali udlagom kako bi brže zacijelile. Od ranjenih ili povrijeđenih se očekivalo da stoički podnose bol, dapače, takvo ponašanje mnogi su doživljavali kao izvrsnim primjerom muškosti.⁵⁴

⁵⁰ Ewing, *Viking Clothing*, 12.

⁵¹ Brondsted, *The Vikings*, 254.

⁵² Isto, 253.

⁵³ Dougherty, *Vikings: a History of the Norse People*, 137.

⁵⁴ Isto, 134.

4.3. Život u kući i slobodno vrijeme

Seosko imanje često su činile samo jedna ili dvije kuće dvoranskog tipa. U rano vikinško doba, duga dvoranska kuća je bila jedina građevina i služila je svim aspektima života na imanju – kao mjesto boravka i rada, te kao spremište. Uz nju bilo je normalno imati i dodatne gospodarske zgrade poput radionica ili spremišta.⁵⁵ Jedna od takvih građevina bila je i mala koliba koja se koristila kao hladnjača ili ostava, stoga je bila djelomično ukopana u zemlju kako bi se hrana bolje očuvala.⁵⁶ Tradicionalni materijali za izgradnju kuća bili su kamen, drvo i glina, dok su se krovovi izgrađivali od trave, sjena i drvene šindre.⁵⁷ Ipak, tehnika gradnje ovisila je o okolišu i resursima pojedine regije. U području bogatom šumama kao što su Norveška i Švedska, kuće su imale čvrste drvene zidove, a krovovi su bili izgrađeni od slojeva nepropusne kore breze. Za izolaciju se koristio treset. U dijelovima Skandinavije s manjom pošumljenosti kao što je Jylland, kuće su građene od pruća potpomognutim glinom, a krovovi su pokriveni slamom.⁵⁸ Duga dvoranska kuća je generalno bio niski i stabilni tip kuće s dovoljno topline. Unutarnje uređenje bilo je specifično. Središnji dio kuće zauzimalo je ognjište i većina dugih dvoranskih kuća imalo je samo jednu prostoriju u kojoj su kreveti bili smješteni uz zid.⁵⁹ Kuće su bile dobro osvijetljene tijekom dana jer je svjetlost ulazila kroz dimnjake i otvorena vrata, a noću su vatra i nekoliko uljnih svjetiljki osiguravali dovoljno osvijetljenja. Prozori su bili rijetkost, a dimnjaci su služili kao izvor dodatnog svjetla te kao otvor za ispuštanje nakupljenog dima. Također su funkcionirali kao sustav za ventilaciju jer su omogućavali ulazak hladnom zraku u kuću. Pozicioniranje dimnjaka je bilo vrlo važno jer bi se kuća s nepravilno postavljenim dimnjacima ispunila dimom, pa bi postala vrlo neugodna za život, čak i opasna. Ulazna vrata su izrađena od drva i obješena na šarke od metala ili drveta. Neke su kuće imali zaključana vrata, ali to nije bila česta praksa s obzirom da kuća nikada nije bila prazna jer su ljudi u njoj konstantno boravili ili radili.⁶⁰ Unutrašnjost kuća bila je minimalistički uređena. Glava kućanstva, tj. muškarac, imao je ormar s krevetom i visoku stolicu kako bi obilježilo svoj status, dok su svi ostali koristili duge klupe od drveta koje su služile kao mjesta za rad i objed, a noću su služile i kao ležajevi. Komad namještaja koji se mogao vidjeti u domaćinstvima je škrinja u kojoj su se čuvale različite dragocjenosti. Škrinje za ovu namjenu bile su izrađene sa željeznim ojačanjem i čvrstom bravom. Ostale škrinje

⁵⁵ Dougherty, *Vikings: a History of the Norse People*, 124.

⁵⁶ Haywood, *The Penguin Historical Atlas of the Vikings*, 26.

⁵⁷ Hayes, *Vikings: a Concise History of the Vikings*, 23.

⁵⁸ Haywood, *The Penguin Historical Atlas of the Vikings*, 26.

⁵⁹ Hayes, *Vikings: a Concise History of the Vikings*, 24.

⁶⁰ Dougherty, *Vikings: a History of the Norse People*, 126.

koristile su se za odlaganje predmeta, a mogle su poslužiti i kao improvizirane stolice.⁶¹ Domovi pripadnika višeg staleža, kao što su primjerice domovi poglavara, su bili prepoznatljivi po veličini, načinu izrade te vanjskom uređenju. Vrata tu bila dekorirana željeznim ukrasima.⁶² Kuće u gradu djelomično su se razlikovale od onih na farmama. S obzirom da nisu trebale dodatan prostor za držanje stoke ili odlaganje usjeva, bile su kraće. Najviše informacija o gradskim kućama dolazi iz Hedebyja. Kuće su bile građene od pruća i blata, a kao potporanj zidovima su koristili dijagonalno postavljene grede. Unutrašnjost kuće ispunjavale su tri sobe, jedna centralna s ognjištem i dvije sporedne sobe koje su služile kao ostave ili radionice. Jedna od istraženih kuća iz Hedebyja u sporednim sobama je sadržavala i peć. Ovo je vrlo neobično za Skandinaviju ovoga doba jer su ljudi pripremali hranu u središnjem dijelu kuće, a odvojena soba koja bi imala funkciju kuhinje, u principu, nije postojala.⁶³

S obzirom na vremenske uvjete, ljudi su većinu slobodnog vremena provodili kod kuće. Tijekom zimskih mjeseci, večeri bi bile ispunjene zajedničkim druženjima s obiljem hrane i pića koji su se konzumirali uz pjesmu, ples i recitiranje saga. Gozbe su bile popraćene glazbom. Glazbeni instrumenti rađeni su od drveta, stoga ih je vrlo malo očuvano. Ipak, znamo da su poznavali liru i harfu, kao i gudačke i puhačke instrumente.⁶⁴ Iako sve do kraja vikinškog doba, narodi Skandinavije nisu poznavali šah, igrali su slične igre. Iz arheoloških nalaza, kao što je grob iz desetog stoljeća u Gokstadu u Norveškoj, može se zaključiti da su igrali igru sličnu šahu, tzv. *hnefatafl*, koja je uključivala drvenu ploču po kojoj su pomicali figurice napravljene od stakla, drveta ili kosti.⁶⁵ Vanjske aktivnosti su uključivale treniranje s različitim oružjem ili igre loptom. Vrlo popularna zanimacija je bila gledanje konjskih borbi u kojima bi tjerali mlade pastuhe da se bore, a kao poticaj bi koristili kobile.⁶⁶

⁶¹ Dougherty, *Vikings: a History of the Norse People*, 128.

⁶² Hayes, *Vikings: a Concise History of the Vikings*, 23.

⁶³ Graham-Campbell (ur.), *Cultural Atlas of the Viking world*, 63.

⁶⁴ Isto, 64.

⁶⁵ Brondsted, *The Vikings*, 256.

⁶⁶ Graham-Campbell (ur.), *Cultural Atlas of the Viking world*, 64.

Slika 2. Prikaz dvojice muškaraca koji igraju igru na ploči, moguće *hnefatafl* (runski kamen iz Ockelboa, Švedska)

4.4 Brak, obitelj i položaj žena u društvu

Uloge muškarca i žene u bračnoj zajednici bile su jasno određene- muškarci su bili radnici, a žene su vodile kućanstvo, točnije hranile i odijevale ukućane. Posao muškarca u društvu je uključivao obrađivanje polja, lov, ribolov, trgovinu, te ratničku ulogu. Žene su se brinule oko domaćih životinja, proizvodile kruh i maslac, odjeću i brinule se za djecu. O ulogama muškaraca i žena najviše znamo zahvaljujući arheološkim nalazima iz grobova. Primjerice, žene su ukapane s različitim kućanskim i šivaćim predmetima, te nakitom, a muškarci s raznim oružjem i oruđem.⁶⁷ Ovakvo partnerstvo stvorilo je snage koje su se međusobno nadopunjavale. Brak je bio definiran ugovorom koji se sklapao između obitelji. Sklapanje dobrog braka bio je težak posao jer ako se obitelji buduće mladenke ne bi pristupilo ispravno, obitelj bi se mogla osjećati omalovaženo što bi moglo dovesti do svađe.⁶⁸ Odbijeni prijedlog braka mogao bi se smatrati ozbiljnom uvredom potencijalnog mladoženje. Sklapanju braka prethodile su zaruke, nakon kojih bi došlo do kupnje mladenke, tj. mladoženjina obitelj bi platila tzv. „cijenu mladenke“, a mladenkina obitelj bi u brak donijela miraz.⁶⁹ Brak se smatrao savezom među jednakima. Točnije, sklapao se u dogovoru s mladom i mladoženjom jer je uspješnost braka bila u interesu cijele zajednice.⁷⁰ U slučaju rastave braka, bračna

⁶⁷ Winroth, *The Age of Vikings*, 222.

⁶⁸ Brondsted, *The Vikings*, 256.

⁶⁹ Dougherty, *Vikings: a History of the Norse People*, 115.

⁷⁰ Haywood, *The Penguin Historical Atlas of the Vikings*, 34.

zajednica se raskidala pred svjedocima uz pravednu raspodjelu imovine, koja je često bila predmet svađa i razmirica između obitelji. U slučaju da je rastava braka bila krivica muškarca, miraz i polovica zajedničke imovine bili bi vraćeni njezinoj obitelji.⁷¹

Muškarac u obitelji bio je gospodar imanja, te je bio odgovoran za sve ukućane, ženu, djecu te svu rodbinu i robove. To ne znači da žene nisu imale nikakvu odgovornosti i prava u obitelji. Žene su bile zadužene za ključeve kuće, tj. bile su odgovorne za sve što se događalo unutar doma. U Skandinaviji vikinškog doba žene možda nisu imale jednaku moć u društvu poput muškaraca, ali su zato upravljale proizvodnjom poljoprivrednih proizvoda, brinule se o zalihama hrane i vodile brigu o proizvodnji odjeće, koja je bila izuzetno važna kako bi svi ukućani preživjeli oštru skandinavsku zimu. Imale su zasigurno velik utjecaj u raspoređivanju robe koja se proizvodila na imanju, a samim tim i veliki utjecaj na obiteljsko gospodarstvo.⁷² Neki povjesničari sugeriraju da su žene imale važnu ulogu u Skandinaviji vikinškog doba jer bi ostajale kod kuće i upravljale imanjima, dok su njihovi muževi odlazili u vikinške pohode. Ovaj se zaključak temelji na ideji da su tijekom vikinškog doba svi ili većina vojno sposobnih muškaraca u Skandinaviji bili Vikinzi, te su izbijali od kuće mjesecima ili godinama. U većini slučajeva ovo nije istina jer su vikinške skupine bile relativno male i koliko znamo, veliki dio su činili mladići koji nisu posjedovali veliko imanje niti su bili u braku. Dapače, razlog zašto su sudjelovali u vikinškim pohodima, bio je taj što kod kuće nisu imali farme kojima bi mogli upravljati, te im je ovo bila prilika za stjecanje bogatstva i ugleda.⁷³

Ženama nije bilo dopušteno svjedočiti, niti su prisustvovala sastancima skupština. Prije udaje bile su pod starateljstvom očeva, a udajom je suprug postao odgovoran za njih. Udovice su nasljeđivale muževo imanje, a u slučaju da se ne bi ponovno udale mogle su postati i zemljoposjednici.⁷⁴ Proučavajući grobove u Danskoj, povjesničari su zaključili da se status žene u društvu povećavao s njezinom dobi. O ovome svjedoče grobovi žena koje su umrle nakon pedesete godine života, prepuni kvalitetne robe i nakita.⁷⁵ Žene su imale više odgovornosti u razdobljima kada bi muškarci bili odsutni radi pljačkaških pohoda ili radi lova, ribolova ili trgovanja. Tada su morale preuzeti odgovornost za sve poslove u kući i oko nje, uključujući i poslove vezane uz trgovinu. U mnogim skandinavskim grobovima žene su pokopane s vagama, stoga je vjerojatno da su to grobovi žena koje su se za života bavile

⁷¹ Dougherty, *Vikings: a History of the Norse People*, 117.

⁷² Sawyer i Sawyer, *Medieval Scandinavia: from Conversion to Reformation circa 800-1500.*, 208.

⁷³ Winroth, *The Age of Vikings*, 225.

⁷⁴ Haywood, *The Penguin Historical Atlas of the Vikings*, 34.

⁷⁵ Isto

obrtom ili trgovinom, ali najvjerojatnije zbog odsutnosti muškarca. U ovakvim okolnostima žene su morale kupiti ono što je bilo potrebno ili prodati proizvode, a prilikom takvih transakcija bilo je obavezno vaganje srebra.⁷⁶

Udovice su imale još veće odgovornosti i vodile su vlastita domaćinstva sve dok su njihova djeca bila maloljetna. Na to ukazuju brojni runski natpisi koje su sponzorirale udovice. S obzirom na broj runskih spomenika koje su dale podići žene, vidimo da je bilo poprilično uobičajeno da žene nadžive ne samo svoje muževe, već i djecu, a na taj način bi postale neovisne vlasnice imovine.⁷⁷ Skandinavsko društvo ovog doba bilo je patrijarhalno u kojem su, u pravilu, samo muškarci bili dovoljno važni da bi njihovo ime bilo isklesano u kamen. Ipak, ova patrijarhalna slika znatno je ublažena kada se pažljivije pogledaju dokazi. U Sásti u Švedskoj, arheolozi su pronašli dobro očuvani ženski kostur iz vikinškog doba. Žena pokopana u ovom grobu identificirana je kao Estrid Sigfastsdotter. Osim što je vodila brigu o kućanstvu, Estrid je dala podići spomenik svojem suprugu Ostenu koji je preminuo u Grčkoj. Njen grob je od velike važnosti jer pokazuje koliko su slobode supruge mogle imati. Imena žena bila su manje važna od imena muškaraca u ranosrednjovjekovnom društvu. Estrid je, dakako, bila izvanredna žena koja je bila vrlo aktivna u postavljanju spomenika, ali osim nje znamo i imena Estridine sestre Gudrid i sestre Inge, koja se također pojavljuju u više natpisa.⁷⁸ Estrid je nadživjela i svoja dva sina, od kojih je jedan bio desetogodišnjak. Ovaj je dokaz u skladu s pokazateljima da se početkom jedanaestog stoljeća, broj žena koje su nadživjele muškarce povećavao. Kako je stopa smrtnosti novorođenčadi bila visoka, često bi nadživjele i svoju djecu. Ponekad su djeca iz velikih obitelji slana da žive u obiteljima čija su djeca iz nekog razloga preminula.⁷⁹ Zaključak je da je vikinško doba bilo razdoblje s relativno visokom dječjom smrtnošću. To je, zajedno s činjenicom da je Crkva osudila čedomorstvo, koje je na djevojčice utjecalo više od dječaka, dovelo do demografskih promjena s većim udjelom žena u populaciji nego ranije.⁸⁰ S druge strane, mnoge su žene umirale mlade, ne toliko zbog komplikacija u trudnoći ili pri porodu, već je vjerojatnije da je razlog bio lošije zbrinjavanje djevojčica u ranom djetinjstvu u odnosu na dječake. One koje su preživjele svoje plodno razdoblje, imale su veće šanse da nadžive svoje muške suvremenike.⁸¹ Vidljivo je da su žene imale prvenstveno tradicionalnu ulogu u društvu i obitelji koja se iskazivala brigom o

⁷⁶ Winroth, *The Age of Vikings*, 218.

⁷⁷ Isto, 220.

⁷⁸ Winroth, *The Age of Vikings*, 219.

⁷⁹ Dougherty, *Vikings: a History of the Norse People*, 119.

⁸⁰ Sawyer i Sawyer, *Medieval Scandinavia: from Conversion to Reformation circa 800-1500.*, 206.

⁸¹ Isto, 58.

kućanstvu i potomstvu. Međutim, današnje doba sklono je stvaranju slike „žene ratnice“ čemu pridonose popularne televizijske serije i filmovi.

Usprkos popularnom vjerovanju, ne postoje pouzdani dokazi da su žene sudjelovale u bitkama zajedno s muškarcima. Poznato je da su tijekom druge polovice devetog stoljeća vikinške žene pratile muškarce na pohodima u Zapadnoj Europi, no njihove uloge su bile briga za hranu i pomaganje ranjenicima.⁸² Ipak, slika žene ratnice društvu nije bila strana. Valkire su bile vrlo važne figure u ratničkoj kulturi vikinškog doba, a spominju se u poeziji i prozi zapisanoj na Islandu u trinaestom stoljeću i kasnije. Riječ valkira znači „ona koja bira poginule“, tj. smatrale su se ratnicama boga Odina koje na bojištu odabiru ratnike koji su bili dostojni svoje smrti i vode ih u Valhallu. Valkire su bile toliko cijenjene da bi se tipično ime valkire, poput Hilda što znači „bitka“, često nadjenulo ženama, primjerice Gunnhilda.⁸³

Arheološki dokazi sugeriraju da je moguće da su žene ratnice ipak postojale. Grob Bj 581 iz Birke u Švedskoj sadrži ljudski kostur uz kojeg je položena ratnička oprema - mač, sjekira, koplje, strijele, borbeni nož, dva štita i dva konja te oprema za jahanje. U prošlosti je ovaj grob naveden kao primjer groba ratnika. Međutim, novija analiza kostura pokazuje da se zapravo radilo o ženi. S obzirom na to da je ovaj grob bio pogrešno identificiran više od jednog stoljeća kao muški pokop, moguće je da postoje i drugi ovakvi grobovi. Neobično je to što ovaj grob ne sadrži žensku odjeću niti tipičan ženski nakit. Iako nema nikakve sumnje da se radi o grobu žene, vjerojatno je da se u bitci predstavljala kao muškarac. Ovaj grob je dokaz da postoji mogućnost da su neke žene bile ratnice, ali ovi slučajevi su izuzetno rijetki.⁸⁴ S obzirom da je vikinško doba bilo razdoblje čestih sukoba, vjerojatno je bilo slučajeva u kojima su žene morale braniti sebe i svoju obitelj najbolje što su mogle, ponekad i oružjem. Međutim, nema nikakvih čvrstih dokaza da su se žene u vikinško doba služile kao redoviti ratnici. Valkire su bile predmet mašte, ukorijenjene u svijesti muškaraca ratnika, ali s obzirom na manjak dokaza o ženama ratnicama, one se još uvijek smatraju vikinškom legendom.⁸⁵

⁸² Haywood, *The Penguin Historical Atlas of the Vikings*, 35.

⁸³ Jesch, Judith, „Viking women, warriors and valkyries“ (<https://blog.britishmuseum.org/viking-women-warriors-and-valkyries/>)

⁸⁴ Gareth Williams, *Weapons of the Viking warrior* (Oxford: Osprey Publishing, 2019.), 68

⁸⁵ Jesch, Judith, „Viking women, warriors and valkyries“ (<https://blog.britishmuseum.org/viking-women-warriors-and-valkyries/>)

4.5 Skupštine, rješavanje sporova i kažnjavanje

O skupštinama na početku ovog razdoblja zna se vrlo malo, a tekstovi crkvenjaka i kraljevskih dužnosnika trinaestog stoljeća počinju pružati detaljnije informacije. Dio informacija poznat je zbog Skandinavca koji su se nastanili na Britanskim otocima i na Atlantiku, posebice Islandu. Island je jedina nordijska zemlja o čijem pravnom sustavu imamo opsežnije znanje.⁸⁶ Možemo sa sigurnošću utvrditi da je zakon u ostalim nordijskim državama bio baziran na djelovanju institucije koja se nazivala *thing*. Tijekom vikinškog doba Danska je bila podijeljena na nekoliko stotina okruga, a svaki je imao svoj *thing*. *Thing* je bio nalik skupštini u kojoj su se regularno okupljali svi slobodni muškarci kako bi raspravljali o pitanjima od interesa zajednice, provođenju zakona i donošenju presuda. Druga uobičajena riječ, koja se koristila za sastanke koji su se sazivali u neredovito vrijeme bila je *stefna*, a u prijevodu znači „glas“. Obje su riječi iskoristili Skandinavci koji su se nastanili na Britanskim otocima u devetom stoljeću.⁸⁷ Zakonske odredbe nisu postojale u pisanom obliku, stoga je zadaća starijih članova skupštine bila usmena predaja istih novom naraštaju. Presude o prijestupima, kao što je ubojstvo i druge nasilne radnje, donosili su članovi skupštine.⁸⁸ U relativno gusto naseljenim regijama, lokalne skupštine su se održavale jednom tjedno. Tamo gdje je stanovništvo bilo rijetko i raspršeno, sastanci su bili rjeđi. U kasnijem razdoblju vikinškog doba značajne odluke koje su se ticale države – izbor kralja, proglas o ratu, osnovna pitanja vezana uz pravno djelovanje – donosile su velike regionalne skupštine koje su se nazivale *Landþing*. Ove skupštine su se tradicionalno održavale u Viborgu u Jylland, Ringstedu u Sjællandu i Lundu u Skåneu.

Kako bi održali red i mir, zajednice su se vodile sustavom „kodeksa časti“. U društvu je koncept "časti" i "dobrog imena" bio izuzetno važan za opstanak obitelji. Prema kodeksu časti svaka je uvreda, namjerna ili slučajna, morala biti plaćena novcem ili krvlju. Temeljem ovakvog sustava, izbor plaćanja prepušten je žrtvi ili obitelji žrtve. Ako bi okrivljeni odbio platiti naknadu, društvo je zahtijevalo krvnu osvetu koja je u tom slučaju bila opravdana.⁸⁹ U Skandinaviji vikinškog doba, sporovi su se ponekad rješavali neuređenim dvobojem zvanim *einviği*, što u prijevodu znači „pojedinačna borba“. Pravila ovog dvoboja nisu bila točno određena, te ako bi borba rezultirala smrtnim slučajem, obitelj ubijenog nije imala pravo na

⁸⁶ Sawyer i Sawyer, *Medieval Scandinavia: from Conversion to Reformation circa 800-1500.*,91.

⁸⁷ Isto

⁸⁸ Brondsted, *The Vikings*, 242.

⁸⁹ Isto, 244.

osvetu.⁹⁰ KomPLICIRANiji sporovi rješavali su se putem točno reguliranog dvoboja koji se nazivao *hólmganga*, ili putem *járnburðr* (sud vatrom), prilikom kojeg bi o sporu odlučila viša sila ili božji sud.⁹¹ *Hólmganga* je bio mnogo formalniji oblik dvoboja od einvigija. Borci su se borili na području označenom ogrtačima koje bi raširili po zemlji i bilo im je zabranjeno povlačiti se ili sići s ogrtača za čitavo vrijeme trajanja dvoboja. Svaki je bio naoružan mačem, ponekad ukrašenim posebnim dizajnom povezanim s dvobojem. Dvoboj se obično odvijao na uobičajenom mjestu, a mnoge zajednice imale su stalno mjesto koje se koristilo za dvoboje. Prije početka dvoboja bilo bi točno dogovoreno što će gubitnik platiti pobjedniku, a ovim dogovorom bi dvoboj bio zapečaćen.⁹²

Osim rješavanja sporova dvobojima i uplitanjem više sile, sporovi su se mogli razriješiti i kompurgacijom, tj. prisegom članova zajednice koji su vjerovali da je optuženi nevin.⁹³ Krađa se smatrala ozbiljnim prekršajem, a kažnjavala se vješanjem jer je zajednica vjerovala da počinitelj nema čime platiti za kazneno djelo. Kazna protjerivanja iz zajednice je bila odluka koju je donosio tijelo na regionalnoj razini, tzv. *Landþing*. U slučaju da pojedinac nije prihvaćao odluke *thinga* ili se bunio protiv njih, *Landþing* je mogao donijeti odluku o protjerivanju, na koje se gledalo kao na jednu od najgorih kazni u zajednici. Protjerani su bili izolirani, bez ikakvih prava, te je jedini izlaz iz situacije bio napuštanje zajednice.⁹⁴ Slično uređen pravni sustav, u kojem je zakone također donosio *thing*, postojao je i u Švedskoj. U Norveškoj je također postojao slično uređen pravni sustav kojeg su činile lokalne skupštine te one regionalne na kojima se raspravljalo o većim problemima pod vodstvom poglavara ili starješine. U slučaju vojne opasnosti dužnost svakog okruga u Norveškoj, kao i u Danskoj, bila je da proglasi *leiðangr* odnosno aktivira ljudstvo i brodove radi obrane. Također, u Norveškoj i Danskoj vlast kralja je bila ograničena voljom naroda koja se iznosila na skupštinama.⁹⁵

Svaki član zajednice koji je poštovao zakone bio je siguran od kažnjavanja i ako ga je pratila dobra sreća mogao je imati uspješan život. Sudjelovanjem na vikinškim pohodima, bio je u mogućnosti osigurati si ratni plijen. Osnovna obveza svakog člana zajednice bila je briga za vlastito imanje, ali muškarci su mogli djelovati i kao suci na okupljanjima skupština ili nadgledati javne događaje. U lokalnim skupštinama, neki su muškarci prepoznati kao osobito

⁹⁰ Dougherty, *Vikings: a History of the Norse People*, 100.

⁹¹ Brondsted, *The Vikings*, 243.

⁹² Dougherty, *Vikings: a History of the Norse People*, 98.

⁹³ Sawyer i Sawyer, *Medieval Scandinavia: from Conversion to Reformation circa 800-1500.*, 93.

⁹⁴ Brondsted, *The Vikings*, 243.

⁹⁵ Isto, 245.

pouzdati i opisani su nazivom *kuþr* iliti „dobri“.⁹⁶ Na prostoru Skandinavije postoje runski natpisi u kojima preko 250 ljudi proglašeno dobrima (kuþr). Bili su to muškarci koji su prepoznati kao pouzdani članovi lokalnih skupština ili zajednice, a imali su vodeću ulogu u poslovima, donošenju pravnih odluka i kao svjedoci. Nisu ih izabrali ili odredili vladari, ali njihova spremnost na suradnju s kraljevima bila je važan čimbenik u proširenju kraljevske vlasti, posebice u udaljenim skandinavskim regijama.

5. Uspostava prvih gradova

Trgovinske veze Skandinavije sa ostatkom Europe povećale su se u devetom stoljeću, razlog je djelomično vikinška ekspanzija te trgovanje krznom i robovima. Akumulacija sve luksuznije robe bila je posljedica pljačkaških pohoda. Velika količina srebra, tzv. danegeld, dolazila je iz Engleske i Franačke, a krzna i robovi koje su dobivali kao danak iz Laponije i istočne Europe, korišteni su u razmjeni srebra s Arapima.⁹⁷ Najveće nalazište srebrnih kovanica otkriveno je krajem dvadesetog stoljeća na sjeveroistoku švedskog otoka Gotlanda. Pronađeno je čak 65 kila srebrnih kovanica zakopanih u dvije ostave koje datiraju iz zadnja tri desetljeća devetog stoljeća. Među kovanicama otkriveno je nekoliko kovanih u Hedebyju, nekoliko perzijskih kovanica, a većina su arapski dirhami.⁹⁸ Iz zapisa arapskog pisca Ahmada Ibn Fadlana doznajemo kako je na svojem putovanju Volgom navodno susreo skandinavske trgovce. Možda je moguće da su neki od ljudi koje je Ibn Fadlan susreo stvarno proputovali od obala Volge do Skandinavije i potom zakopali srebro u svojim dvorištima, ali vjerojatnije je da je srebro prošlo kroz brojne ruke prije nego li je završilo u riznici na Gotlandu.⁹⁹

Većina internacionalne trgovinske razmjene obavljala se putem malih Skandinavskih luka. Velik dio kasnijih gradova ispočetka je funkcionirao kao sezonsko okupljalište za obrtnike i trgovce. Uspješni centri razmjene, primjerice gradovi Hedeby i Ribe, kasnije su se razvili u prve skandinavske gradove. S vremenom su trgovci bili u obvezi plaćati poreze, a u zamjenu su kraljevi poticali i kontrolirali trgovinu, štiteći ih od piratstva. Na ovaj način trgovina je pridonijela utjecaju i rastu kraljevske moći u Skandinaviji.¹⁰⁰ Jedno od naselja u kojem se odvijala trgovinska razmjena bilo je Kaupang, smješten na ušću fjorda Oslo. U gradu su bile smještene velike sezonske tržnice, a trgovina se nije obavljala samo na lokalnoj nego i na internacionalnoj razini, čemu su dokaz arapske, danske i engleske kovanice i keramika. Ljudi

⁹⁶ Brigit Sawyer, *The Viking-Age Rune-Stones: Custom and Commemoration in Early Medieval Scandinavia* (New York: Oxford University Press, 2000.), 107

⁹⁷ Haywood, *The Penguin Historical Atlas of the Vikings*, 28.

⁹⁸ Winroth, *The Age of Vikings*, 139.

⁹⁹ Isto, 142.

¹⁰⁰ Haywood, *The Penguin Historical Atlas of the Vikings*, 28.

koji su radili u Kaupangu bavili su se obradom metala i stakla te proizvodnjom i popravljanjem brodova. Neki od grobova lokalnih farmera pronađenih na ovom području, sadržavali su uvezenu robu i oruđe, što upućuje na to da su se uz poljoprivredu bavili i sezonskom trgovinom.¹⁰¹ Prije početka vikinškog doba Skandinavija nije imala gradove u pravom smislu riječi, već su postojali samo trgovački centri kao što je Kaupang.

Sve veća internacionalna trgovačka aktivnost Sjeverne Europe služila je potrebama moćnika koji su željeli proširiti svoj utjecaj. Poglavari su dobivali egzotičnu i prestižnu robu, počeli su nositi odjeću od rijetkog tekstila, upečatljiviji nakit, te kupovati mačeve inozemne proizvodnje. Bivali su sve darežljiviji i često su dobivali naklonost sljedbenika poklanjajući im različite darove, ali i hranu koja se smatrala luksuzom.¹⁰² Poznato je da su se orasi smatrali izuzetno luksuznom hranom jer se nisu mogli naći na području Skandinavije. Vladari koji su konzumirali orahe smatrali su se vrlo bogatima, a darivali su ih i svojim sljedbenicima, te tako jačali položaj u društvu i među ostalim poglavarima. Razvoj urbanih središta odvijao se usporedno s jačanjem moći vladara, a oni su bili ti koji su osnovali prve gradove kako bi poticali i kontrolirali trgovinu.¹⁰³

Prvi poznati gradovi u Skandinaviji, Ribe, Birka, Hedeby i Kaupang, razvili su se u kasnom osmom stoljeću. Sve do desetog stoljeća, kada je osnovan Aarhus, ova četiri grada bili su jedini gradovi na prostoru Skandinavije. Na zalasku vikinškog doba, oko 1000. godine, počinju se stvarati novi gradovi- Sigtuna, Oslo, Viborg, Odense. Urbani razvoj je tekao najsporije u Švedskoj jer se kraljevski utjecaj razvijao sporije u odnosu na Dansku i Norvešku. U Švedskoj su u razdoblju od devetog do dvanaestog stoljeća postojala samo četiri grada, dok ih je u Danskoj bilo petnaest, a Norveškoj osam.¹⁰⁴ Danski vladari imali su veliku ulogu prilikom osnivanja grada Hedebyja. Ribe i Birka su početkom devetog stoljeća bili pod vladarskom kontrolom, pa možemo pretpostaviti da su okolnosti početnog razvoja slične onima u Hedebyju.¹⁰⁵ Tijekom velike većine vikinškog doba, Hedeby je imao status najvećeg grada sa oko 1000 do 1500 stanovnika. Iako postoje dokazi da je prostor Hedebyja bio naseljen još prije devetog stoljeća, tek od 808. godine, kada danski vladar Godfred na tom prostoru naseljava koloniju trgovaca, grad se počinje razvijati u internacionalno trgovačko središte. Stanovništvo Hedebyja bavilo se raznim zanatima, najviše kovanjem i lončarstvom te

¹⁰¹ Haywood, *The Penguin Historical Atlas of the Vikings* 29.

¹⁰² Winroth, *The Age of Vikings*, 145.

¹⁰³ Isto, 163.

¹⁰⁴ Haywood, *The Penguin Historical Atlas of the Vikings*, 33.

¹⁰⁵ Isto, 32.

popravicima brodova. Hedeby je prvi grad u Skandinaviji u kojem je postojala stalna kovnica novca. U desetom stoljeću u Hedebyju su počele kovati primitivne imitacije karolinških kovanica ili engleskog penija. Grad je u ovo doba štitio dobar sustav obrane povezan sa fortifikacijskim sustavom danevirke, no sredinom jedanaestog stoljeća, tijekom napada Haralda Hardrade, pretrpio je velike gubitke koji su se odrazili na njegovu važnost u trgovačkom smislu. Naime, završetkom vikinškog doba Hedeby je izgubio svoj status, te ga je u 12. stoljeću po važnosti zamijenio Schleswig.¹⁰⁶ Prije vikinškog doba, moć je već bila u rukama nekoliko obitelji koje su imale kontrolu nad određenim područjima, a stanovništvo im je plaćalo poreze u zamjenu za zaštitu. Važnost nastajanja gradova tijekom vikinškog doba je ta što su omogućili jačanje kraljevske moći i utjecaja putem kovanja vlastitog novca i usmjeravanja trgovine. Jačanje kraljevske moći i upravljanje sve većim teritorijem, dovelo je do stvaranja tri skandinavska kraljevstva- Danske, Švedske i Norveške, u razdoblju od desetog do trinaestog stoljeća.¹⁰⁷

6. Štovanje bogova i pogrebni običaji

Prije uspostave srednjovjekovnih kraljevstava, religija je bila ta koja je povezivala društvo. Skandinavsko društvo tada se sastojalo od mnogih lokalnih zajednica, a povezivala ih je jedna vjera, točnije kult koji su vodili lokalni poglavari. Okupljanje na obredima, koji su se prenosili s koljena na koljeno, bilo je temelj vjerske zajednice. Poezija je dobar izvor skandinavskih mitova i načina na koje su doživljavali određene bogove, ali većina takvih izvora nije dovoljno rana da bi izbjegla miješanje s kršćanstvom. Za velik dio pismenih izvora o poganskoj religiji i štovanju u Skandinaviji zaslužni su kršćanski autor Adam iz Bremena i Snorri Sturluson, iz čije Edde u prozi se može iščitati pozitivniji stav prema staroj religiji.¹⁰⁸

U nordijskoj religiji nije postojalo aktivno svećeništvo, stoga je ulogu predvodnika u religijskim događanjima imao, u pravilu, lokalni poglavar. Religija nije bila institucija sa točno utvrđenim hramovima i svećenstvom, nego je bila utkana u svakodnevni život, s ritualima koji su obavljani najčešće u okruženju doma.¹⁰⁹ Na području Islanda ulogu svećenika obavljao je poglavar mjesta, a ta funkcija je ovisila o društvenom statusu i osoba koja ju je obavljala nazivala se *godi*. Temeljem toga može se zaključiti da je sličan sustav funkcionirao i u Skandinaviji. Primjerice, kralj Švedske bio je odgovoran za religijske

¹⁰⁶ Winroth, *The Age of Vikings*, 175.

¹⁰⁷ Isto, 179.

¹⁰⁸ Sawyer i Sawyer, *Medieval Scandinavia: from Conversion to Reformation circa 800-1500.*, 117.

¹⁰⁹ Preben Meulengracht Sorensen, „Religions Old and New“ u P. Sawyer (ur.), *Oxford Illustrated History of the Vikings*, 213.

ceremonije koje su se održavale u hramu u Uppsali.¹¹⁰ Specifična religijska ceremonija na području Skandinavije je bila žrtvovanje (*blót*). Svrha ovog žrtvovanja bila je stvaranje ojačanih veza između ljudi i bogova, te sticanje njihove naklonosti. Jedno od oblika žrtvovanja bilo je zavjetno žrtvovanje, pri čemu su sve prinesene žrtve, primjerice životinje, oružje, brodovi, pa i sami ljudi, postajali vlasništvo bogova. Drugi oblik žrtvovanja je bilo žrtvovanje gdje su se ljudi okupljali na zajedničkim druženjima pri čemu su jeli i pili u čast bogova. Tek kasniji nepouzdana izvori zabilježili su postojanje ritualnih gozbi. Jedan od zabilježenih prikaza takve ritualne gozbe, je gozba koja se održavala u Trondelagu, sredinom desetog stoljeća, a zabilježio ju je Snorri Sturluson.¹¹¹ Žrtvovalo bi se konje i svinje, uz ritualno oslikavanje zidova krvlju. Žrtvovane životinje pripremale su se u za to posebno iskopanim udubinama u zemlji, obloženim vrućim kamenjem i pokrivenim zemljom. Osim ove gozbe, ceremonija je uključivala pjevanje i plesanje te odigravanje scena iz mitologije.¹¹² Saznajemo također da je poglavar blagoslivljao hranu i piće, a sudionici gozbe su pili u čast Odina, tražeći njegovu pomoć u ratnim pohodima. Naravno, pili su i u čast drugih bogova, primjerice boga Freyra, od kojeg su tražili da im osigura plodnost i donese mir.

Žrtvovanje, posebice ono koje uključuje i ritualne gozbe, podrazumijeva i postojanje za to prikladnih građevina. Nije u potpunosti poznato gdje su se ovakva žrtvovanja održavala, no najbolji izvor podataka je knjiga Adama iz Bremena, u kojoj opisuje poganski hram u Uppsali u Švedskoj.¹¹³ Podaci koje Adama iz Bremena iznosi o ovome hramu, iako djelomično nepouzdana, ipak ukazuju da su u Skandinaviji postojali poganski hramovi. Poganski su se rituali prvotno izvodili na otvorenom ili u kućama vladara i poglavara, ali moguće je da je na nastanak ovakvog religijskog središta, koji prednost daje štovanju unutar građevine, utjecala kršćanska praksa gradnje crkava.¹¹⁴ U vrijeme kada je Adam iz Bremena zabilježio svoj doživljaj hrama, oko 1070. godine, Uppsala je prema razmišljanju autora, bila središte poganskog štovanja i otpora kršćanstvu.¹¹⁵ Iz njegovih zapisa doznajemo da se ovaj raskošni hram, u cijelosti ukrašen zlatom, nalazio nedaleko od Sigtune i Birke. U hramu su se štovala tri boga, čiji su idoli ispunjavali središnji prostor hrama - Thor, bog gromova koji je utjecao na dobre vremenske prilike te osiguravao uspješnost usjeva, Odin, koji je ljudima davao hrabrost u borbi i Freyr, koji je ljudima donosio mir i blagoslivljao ih zemaljskim užicima. U

¹¹⁰ Dougherty, *Vikings: a History of the Norse People*, 325.

¹¹¹ Brondsted, *The Vikings*, 312.

¹¹² Dougherty, *Vikings: a History of the Norse People*, 325.

¹¹³ Isto, 326.

¹¹⁴ Sawyer i Sawyer, *Medieval Scandinavia: from Conversion to Reformation circa 800-1500.*, 119.

¹¹⁵ Brondsted, *The Vikings*, 284.

razdobljima bolesti ili gladi žrtvovanja su se prinosila Thoru, a u razdobljima rata Odinu. Bogu Freyu žrtvovanja su se prinosila u vedrijim okolnostima, primjerice prilikom slavljenja vjenčanja. Zahvaljujući Adamu iz Bremena, znamo i da se u hramu svakih devet godina održavao festival kojeg su posjećivali ljudi iz svih regija Švedske.¹¹⁶ Bilo je obavezno prisustvovati ovom festivalu, a kraljevi i pripadnici gotovo svih društvenih slojeva slali bi svoje darove bogovima. Ovaj festival navodno je uključivao i ljudsku žrtvu jer iz zapisa doznajemo da se bogovima prinosila žrtva devet muških pripadnika svih vrsta. Žrtvovani konji, psi i ostale životinje bile bi obješene zajedno s ljudima u lugu nedaleko od hrama. Osim ovog oblika ljudskog žrtvovanja, autor spominje i žrtvovanje u potoku, koje je uključivalo bacanje muškarca u vodu, a u slučaju da ovaj ne izroni, sve želje naroda bit će ostvarene. Adam iz Bremena definitivno nije odobravao ovakve prakse i nazivao ih je bestidnim i nehumanim.¹¹⁷

Sljedbenici nordijske religije smatrali su boginje jednako snažnima i vrijednim štovanja kao i muške bogove. Tijekom vikinškog doba, u hramu u Uppsali štovala su se misteriozna ženska božanstva, tzv. *dísir*, koja su vjerojatno bila povezana s valkirama- ratnicama koje su vodile poginule ratnike u Vallhalu, ili fylgjurima-duhovima koji su bili privrženi određenim obiteljima ili pojedincima. Štovali su ih i prinosili im žrtvene darove jer su vjerovali da mogu predvidjeti smrt te da imaju zaštitničke moći nad ljudskim domovima i usjevima. Ova božanstva tradicionalno su štovana u Uppsali tijekom zimskih gozbi koje se u hramu održavale u veljači, za vrijeme punog mjeseca.¹¹⁸ Iako je većina ljudi na prostoru Skandinavije sve do dolaska kršćanstva štovala nordijske bogove, zasigurno su u malim, zabačenim sredinama, postojali primitivni kultovi koji nisu bili povezani ni s poganskom ni kršćanskom religijom. Primjer ovakvog primitivnog kulta u Skandinaviji donosi *Volsapáttir* iliti *Priča o Völsi*. Priča govori o seoskoj obitelji na sjeveru Norveške u kojoj su ukućani štovali penis konja(völsi) kojemu bi se svaku večer zajednički molili. Ovu praksu nastavili su sve do dolaska Sv. Olafa koji ih je poučio kršćanstvu. S obzirom na to da su Skandinaviju ovog doba sačinjavala manja obiteljska imanja koja su živjela po principu samodostatnosti bez previše kontakata s ostalim selima, moguće je da su postojali ovakvi kultovi, bazirani na seksualnosti i magiji vezanoj uz objekte.¹¹⁹

¹¹⁶ Brondsted, *The Vikings* 285.

¹¹⁷ Isto

¹¹⁸ Isto, 286.

¹¹⁹ Isto, 287.

Pogrebni običaji i zagrobna vjerovanja, aspekti su života o kojima postoji najviše izvora iz vikinškog doba. Svrha života prema nordijskom vjerovanju, razlikovala se od one u kršćanskoj ideologiji. Naime, čovjek je tijekom života trebao ostvariti dobru reputaciju koja će ga pratiti u zagrobnom životu.¹²⁰ Stanovništvo Skandinavije prakticiralo je dva načina pokapanja pokojnika- kremaciju ili pokapanje u zemlji koje poznaje niz varijanti; pojedinačni grobovi, grobovi parova, groblja te pokapanje u brodovima ili humcima. Kremacija se u Skandinaviji prakticirala još prije početka vikinškog doba. Mrtve bi kremirali u svakodnevnoj odjeći i sa svim potrebnim predmetima, zatim bi se urna s pepelom položila u zemlju ili bi pepeo jednostavno rasuli na prethodno odabranom mjestu. Grobna mjesta različitih društvenih slojeva, koji su prakticirali inhumaciju, razlikuju se po količini i kvaliteti grobnih priloga.¹²¹ Većina grobnih priloga uključivala je hranu i piće, a grobovi muškaraca sadržavali bi oružje i oruđe, dok se u grobovima žena polagao nakit, posuđe i drugi kućanski predmeti. Prisutnost ovakvih i sličnih predmeta u grobovima, kao i životinja i sredstava za transport(saonice, kola) ukazuju na to da su ljudi na zagrobni život gledali kao na nastavak života i vjerovali su da će im ovi predmeti biti korisni nakon smrti. Međutim, u bogato opremljeni grobovima, primjerice u Osebergu, svrha grobnih priloga je bila i da se društvo impresionira statusom i bogatstvom, a ne samo kao pomoć u zagrobnom životu.¹²² U grobovima skandinavskih muškaraca, koji datiraju iz desetog stoljeća, pronađeni su i konji te jahačka oprema. Razlog takvih grobnih priloga je vjerovanje bazirano na mitu o Vallhali prema kojem muškarci koji poginu u bici nastavljaju život u odajama boga Odina.

Jedan od najraskošnije opremljenih grobova ikad iskopanih na području Skandinavije je grob u Osebergu, na jugu Norveške. U ovom grobu su pronađeni ostaci dviju ženskih osoba, od kojih je jedna vjerojatno bila kraljevskog podrijetla, a druga sluškinja. Pokapane su u raskošno izrezbarenom brodu dužine 21 metar koji je sadržavao sve potrebno za zagrobni život, primjerice kuhinjske i kućanske potrepštine te krevete, lončariju i nakit. Grobni prilog je uključivao i saonice koje su se koristile u transportu tijekom zimskih mjeseci te teretna kola, konje, pse i volove.¹²³ Pramac i krma broda ukrašeni su izuzetno detaljnim rezbarijama životinja koje se protežu od donjeg dijela broda pa sve do spiralnog pramca. Tako ukrašen

¹²⁰ Preben Meulengracht Sorensen, „Religions Old and New“ u P. Sawyer (ur.), *Oxford Illustrated History of the Vikings*, 216.

¹²¹ Gwyn Jones, *A History of the Vikings* (London: Oxford University Press, 1968.),332

¹²² Haywood, *The Penguin Historical Atlas of the Vikings*, 18.

¹²³ Graham-Campbell (ur.), *Cultural Atlas of the Viking world*, 41.

brod nedvojbeno je bio rezerviran za članove aristokracije.¹²⁴ Oseberški grob kao i njemu slični, skromnije uređeni grobovi, impliciraju da je u društvu postojalo vjerovanje da mrtvi u zagrobnom životu odlaze na simboličko putovanje.¹²⁵ Osim groba u Osebergu, svojom važnošću ističu se i grobovi u Jellingu i Mammenu na području Jyllandu u Danskoj. Jelling je povezan sa danskim kraljevima iz desetog stoljeća. U grobnom humku u Jellingu, koji datira iz sredine desetog stoljeća, vjerojatno je pokopan kralj Gorm, otac Haralda Modrozubog, prvog kršćanskog kralja Danske. U grobu u Mammelu, koji je uređen kao grobna komora, pronađen je velik broj luksuznih grobnih priloga, što pokazuje da je osoba koja je u njoj pokopana također pripadala višem društvenom statusu.¹²⁶ Pokapanje u brodovima bilo je rezervirano za najbogatije članove društva. Ljudi s višim statusom znali su biti pokapani i u grobovima u zemlji u obliku komore, koji bi bili obloženi drvom, a ponekad bi sadržavali bogatije priloge poput konja. Holivudizacija filmova o Vikinzima i nordijskim narodima, rezultirala je popularnim vjerovanjem da je dominantni pogrebni običaj bio spaljivanje brodova na moru, no ovakav oblik ispraćanja mrtvih vjerojatno se nije prakticirao, barem među skandinavskim društvom ovog doba. Za obitelji koje su si mogle priuštiti pokapanje u brodu, troškovi izgradnje bili su veliki, pa ovakva praksa ne bi imala smisla.¹²⁷ Oni siromašniji pokapani su u drvenim ljesovima ili u pokrovu od brezine kore.¹²⁸ Skromniji grobovi zadržavali su simboliku pokapanja u brodu, polaganjem kamenja u obliku broda oko grobova. Skandinavci su stvorili ove figurativne brodove još u vrijeme neolitika, ali znatan dio potječe iz vikinškog doba. Iz ove prakse može se zaključiti da je društvo na ovim prostorima smrt povezivalo s putovanjem morem. Vjerovali su da bi preminula osoba doplovila u zagrobni svijet i da je joj je pritom bio sasvim dovoljan i simboličan kameni brod.¹²⁹ Primjer ovakvog ukopa vikinškog doba je groblje u Lindholmu u Jutlandu.¹³⁰ Inhumacija bez grobnih priloga, zbog raširenosti kršćanstva, postala je norma u jedanaestom stoljeću.¹³¹

¹²⁴ „The Oseberg ship- an elegant vessel“, Museum of Cultural History (<https://www.khm.uio.no/english/visit-us/viking-ship-museum/exhibitions/oseberg/an-elegant-vessel/index.html>)

¹²⁵ Preben Meulengracht Sorensen, „Religions Old and New“ u P. Sawyer (ur.), *Oxford Illustrated History of the Vikings*, 217.

¹²⁶ Graham-Campbell (ur.), *Cultural Atlas of the Viking world*, 41.

¹²⁷ Morgan, Thad, „How did the Vikings honor their dead?“ (<https://www.history.com/news/how-did-the-vikings-honor-their-dead>)

¹²⁸ Haywood, *The Penguin Historical Atlas of the Vikings*, 18.

¹²⁹ Winroth, *The Age of Vikings*, 126.

¹³⁰ Preben Meulengracht Sorensen, „Religions Old and New“ u P. Sawyer (ur.), *Oxford Illustrated History of the Vikings*, 217.

¹³¹ Haywood, *The Penguin Historical Atlas of the Vikings*, 18.

7. Umjetnost i pismo

Iako je većina stanovništva Skandinavije živjela u relativno izoliranim naseljima, na području vrlo male gustoće naseljenosti, neispravno je zaključiti kako Skandinavce nije povezivalo ništa osim surove regije u kojoj su živjeli. Dapače, osim religijskih vjerovanja i običaja, dijelili su zajednički jezik, pismo i umjetnost. Runski natpisi u razdoblju od osmog do desetog stoljeća, nađeni diljem Skandinavije, pokazuju istovjetnost jezika. Govorni jezik se, bez sumnje, razlikovao od pisanog ako u obzir uzmemo dijalekte. No, u svakom slučaju, to su bile normalne razlike koje se pojavljuju u svim jezicima. Primitivni nordijski jezik tzv. *dönsk tunga* iliti *vox danica* još uvijek se koristio među skandinavskim stanovništvom u ranom vikinškom dobu. Tek u kasnijim stoljećima se iz dönsk tunge razvijaju različiti jezici karakteristični za Norvešku, Švedsku, Dansku i Island.¹³²

Sljedbenici nordijske religije rune su smatrali darom boga Odina, a većina današnjih povjesničara vjeruje da su se počele koristiti još u drugom stoljeću. Najstarije pronađene rune na prostoru Skandinavije datiraju iz trećeg stoljeća, iako je tek u vikinško doba zabilježena njihova široka upotreba.¹³³ U devetom stoljeću, majstori runa razvili su novu abecedu koja je obuhvaćala 16 znakova. Kao jedan od najranijih primjera vikinških runa, češalj pronađen u Birki, pruža dokaze o rođenju ove nove runske abecede koja je u upotrebu ušla oko 800. godine. Prije toga, u uporabi je bila složenija abeceda, tj. futhark s 24 znaka. Na jednoj je strani ovog otkivenog češlja napisana riječ "češalj", a s druge strane glagol "češljati se". Povjesničari vjeruju da se taj češalj možda koristio za podučavanje ili učenje pisanja, s obzirom da su na njega urezane riječi nadahnute samim predmetom. Uz češalj pronađen je i komad posuđa s još nedešifriranim natpisom. Blizina ovih predmeta upućuje na to da su se rune koristile u svakodnevnom životu. Urbanizacija je definitivno pomogla njihovu širenju, što ne znači da se nisu koristile i u ruralnim područjima. Većina ovakvih predmeta pronađena je u gradovima, no razlog tome je vjerojatno što arheolozi češće istražuju gradove nego ruralna mjesta.¹³⁴

Iako su rune nastale na prostoru Skandinavije, svaka regija imala je svoje varijacije istih runa. Postojale su dvije primarne vrste runa, jedna poznata kao danski futhark, a druga švedski / norveški futhark.¹³⁵ Nije postojao točno određeni način pisanja. Osoba ih je mogla pisati u

¹³² F. Donald Logan, *The Vikings in History* (London : Routledge, 1992.),22.

¹³³ Dougherty, *Vikings: a History of the Norse People*, 139.

¹³⁴ Nell Lewis, „1,200 –year-old comb holds clues to Viking runes“

(<https://edition.cnn.com/2018/02/16/europe/viking-comb-gives-clues-to-language/index.html>)

¹³⁵ Hayes, *Vikings: a Concise History of the Vikings*, 25.

bilo kojem smjeru, pa čak i cik-cak. Svaka runa mogla je predstavljati i nekoliko različitih zvukova, pa se značenje moralo odrediti iz konteksta. Unatoč postojanju pisma, velik dio povijesti i zakona prenosili su se usmeno, a rune su se koristile za kratke poruke ili za obilježavanje nadgrobnog kamenja.¹³⁶ Rune su nastale za graviranje na tvrde materijale, poput drveta i kamena, što je uvjetovalo njihov specifični linijski izgled radi lakoće graviranja.¹³⁷ Urezivali bi ih na grobne spomenike, granične stubove kako bi se obilježilo nečije vlasništvo ili posjed, a koristile su se i za obilježavanje cesta ili mostova.¹³⁸

Najzastupljeniji runski natpisi su tzv. runsko kamenje, a većina ih ima memorijalnu svrhu. U regijama u kojima je pronađeno više runskog kamenja, vjerojatno je živjelo stanovništvo koje je bilo u mogućnosti odvojiti više novaca za njihovo podizanje.¹³⁹ Ovakvo kamenje rađeno je nakon smrti neke osobe, nerijetko onih koji su umrli u inozemstvu, često kako bi se dalo drugima do znanja da su nasljednici preminulog preuzeli imanje. Ovi memorijali sadržavali su i informacije o imovini i odnosima između umrlog i njegove obitelji. Mogli su sadržavati i detalje o postignućima preminulog, načinu smrti ili veličini posjeda.¹⁴⁰ Ove natpise i spomenike danas je teško dešifrirati zbog korozije i vremenskih utjecaja, a izbljedjeli su i natpisi na predmetima. Nažalost, šarolike boje koje su se koristile pri pisanju, na većini spomenika su gotovo u potpunosti izbljedjele, no na nekim predmetima se ipak nalaze ostaci crvene, smeđe, plave i crne boje.¹⁴¹

Runski natpisi nisu zabilježili samo istovjetnost jezika među skandinavskim narodima. Naime, područja na kojima su pronađene ukazuju na raširenost i udaljenost naselja toga doba. Ono najvažnije je njihov sadržaj jer na temelju njega možemo zaključiti koje je aspekte života društvo smatralo dovoljno važnim da bi bili zabilježeni.¹⁴² Rune nam ne donose samo informacije o skandinavskom društvu vikinškog doba, već oslikavaju i povijest vikinških putovanja, podviga i aktivnosti koji su se odvijali u to vrijeme. Štoviše, iz runskih natpisa možemo zaključiti koji su dominantni stavovi i oblici ponašanja bili prisutni u vikinškom društvu i čemu su se jedni drugima divili. Runski natpisi često hvale atribute poput

¹³⁶ Dougherty, *Vikings: a History of the Norse People*, 139.

¹³⁷ Graham-Campbell (ur.), *Cultural Atlas of the Viking world*, 102

¹³⁸ Hayes, *Vikings: a Concise History of the Vikings*, 25.

¹³⁹ Graham-Campbell (ur.), *Cultural Atlas of the Viking world*, 103.

¹⁴⁰ Isto, 101.

¹⁴¹ Hayes, *Vikings: a Concise History of the Vikings*, 26.

¹⁴² Isto

velikodušnosti, hrabrosti, poštovanja, časti i poštenja. Tijekom vikinškog doba, biti poznat u društvu značilo je biti zapamćen radi svojih junačkih djela.¹⁴³

Osim religije, pisma i jezika, stanovništvo Skandinavije vikinškog doba dijelilo je i zajedničku umjetnost. Očito je da je društvo u ovom periodu obožavalo ukrašavanje svih vrsta objekata, od češljeva i broševa, sve do kuća i brodova. Većina informacija o umjetnosti dolazi od predmeta pronađenih u grobovima. Drvo je bio vrlo popularni materijal za umjetničku obradu i rezbarenje, no s obzirom na njegovu podložnost vremenskim uvjetima, većina dobro očuvanih umjetničkih prikaza rađena je na metalu ili kamenu. Očuvano je samo nekoliko tekstilnih primjeraka, a jedan od rijetkih, je tapiserija iz Oseberga.¹⁴⁴ Povjesničari umjetnosti složili su se oko postojanja šest različitih stilova- oseberski, borski, jellinški, mammenski, ringeriški i urneski iliti runski stil. Preživjeli primjeri ovih stilova nesumnjivo predstavljaju samo mali dio umjetničkog djelovanja tijekom vikinškog razdoblja.¹⁴⁵ Među ovim stilovima postojale su određene sličnosti. Na većinu stilova je utjecala ranija germanska umjetnost, a razvijali su se i pod utjecajem irske, anglosaske i karolinške umjetnosti. Razlika u odnosu na ostale europske umjetnosti je ta što su Skandinavci većinom radili na drvetu i kamenu, a u manjoj mjeri na metalu, iako su metalni predmeti najbolje očuvani. Motivi životinja s vitkim tijelima koja se isprepliću, prisutni su u većini stilova.¹⁴⁶

Za razliku od životinjskih motiva, skandinavskim umjetnicima ovog doba, floralni motivi nisu bili omiljeni, no čini se da su ipak inspiraciju vidjeli u karolinškoj umjetnosti iz koje su preuzeli prikaz primoga, zeljaste biljke karakteristične za Sredozemlje i Aziju.¹⁴⁷ Jedan od prikaza ove biljke nalazi se na zlatnom brošu iz Hona u Norveškoj koji je u potpunosti prekriven njenim dizajnom. Ovaj broš, kući je donio norveški Viking, a uzorak su nastojali replicirati domaći obrtnici na ovalnim broševima. Osim ove biljke, pokušali su kopirati i karolinški prikaz vinove loze.¹⁴⁸ Floralni motivi nisu doživjeli popularnost jer su izgledali kao nedorađene, nespretne kopije onih karolinških, stoga su se umjetnici vratili svojem starom favoritu- životinjama. Životinjska umjetnost na prostoru Skandinavije postojala je puno prije početka vikinškog doba, no u devetom stoljeću pojavljuje se novi životinjski motiv koji će dominirati umjetničkom tradicijom u narednim stoljećima. Ovaj motiv životinje, tzv.

¹⁴³ Hayes, *Vikings: a Concise History of the Vikings*, 27.

¹⁴⁴ Graham-Campbell (ur.), *Cultural Atlas of the Viking world*, 97.

¹⁴⁵ Logan, *The Vikings in History*, 22

¹⁴⁶ Isto, 23

¹⁴⁷ Brondsted, *The Vikings*, 216.

¹⁴⁸ Isto

hvatajuće zvijeri, nalikuje spoju medvjeda, lava i psa, a karakterističan je za Oseberški stil.¹⁴⁹ Motiv posjeduje vrlo specifičan izgled koji je lako prepoznati. Naime, šape životinje oblikovane su tako da uvijek hvataju ili neku drugu životinju u blizini ili rubove vlastitog okvira. Glava je bila izuzetno velika, često s izbuljenim očima, a na zatiljku glave nalazio se dugi pramen dlake, tj grive. Tijelo je obično izduženo i vrlo vitko, gotovo zmijoliko. Očito je da su umjetnici i društvo ovog perioda bili fascinirani ovim životinjskim motivom jer odiše životnošću, energijom i snagom, karakteristikama koje je društvo izuzetno cijeno.¹⁵⁰ Pretpostavlja se da su na skandinavske umjetnike utjecali karolinški prikazi lavova i sličnih zvijeri, koji su se miješali sa već prisutnim motivima životinja.¹⁵¹

Ovaj motiv prisutan je i u borskom stilu, no s djelomično izmijenjenim izgledom. Životinja se odlikuje trokutastom glavom, te mačkastim licem okruglih očiju i ispupčenih ušiju.¹⁵² Borski stil ime je dobio prema grobu u brodu, otkrivenom u blizini mjesta Borre u Norveškoj, a trajao je od kraja devetog do sredine desetog stoljeća. Jelinški stil pojavljuje se početkom desetog stoljeća i traje sedamdesetak godina. Životinje ovog stila isprepletene su i oblikovane u obliku slova S, a glave, koje često krase pletenice, nalaze se u profilu. Prepoznatljiva karakteristika su i spiralni bokovi. borski i jelinški stil često se preklapaju i povremeno koriste na istom predmetu. Nadalje, mamenški stil razvio se iz Jelinškog tijekom posljednja dva desetljeća desetog stoljeća, a ime je dobio prema grobu nađenom u Mammen u Danskoj. Ovaj stil odlikuje se naturalistički prikazi životinja – lavova, ptica, zmija- ali i vegetacije.¹⁵³ Tek u jedanaestom stoljeću umjetnici su se počeli više zanimati za motive biljaka, što je vidljivo iz runskih natpisa na kamenju u Norveškoj, koji pripadaju Ringeriškom periodu. Ipak, motivi vegetacije svode se većinom na prikaz zavijenog uzorka lišća ili vinove loze.¹⁵⁴ Posljednji stil u Skandinavskoj umjetnosti, kojeg je krajem jedanaestog stoljeća zamijenila romanika, je urneski stil. Ovaj stil datira od sredine jedanaestog do početka dvanaestog stoljeća, a ime je dobio prema crkvi u Urnesu, u Norveškoj, na čijim su drvenim vratima izrezbarene isprepletene životinje, vjerojatno zmije.¹⁵⁵

¹⁴⁹Brondsted, *The Vikings*, 214.

¹⁵⁰ Isto, 215.

¹⁵¹ Jones, *A History of the Vikings*, 337.

¹⁵² „Viking Art : The Six Art Styles“, History on the Net (<https://www.historyonthenet.com/viking-art>)

¹⁵³ Isto

¹⁵⁴ Brondsted, *The Vikings*, 218.

¹⁵⁵ „Viking Art : The Six Art Styles“, History on the Net(<https://www.historyonthenet.com/viking-art>)

Slika 3. Prikaz životinjskog motiva, tzv. hvatajuće zvijeri u Borskom stilu

Usporedno s razvojem umjetničkih stilova, nastajale su i lokalne varijacije, primjerice na otoku Gotlandu, gdje je u umjetničkom izražavanju prevladavala slikovna umjetnost na kamenu. Jedan od memorijalnih kamena pronađenih u Gotlandu, prikazuje poginulog ratnika koji jaše prema Vallhali. Tipičan prikaz figuralne umjetnosti koja je najzastupljenija na otoku Gotlandu, je kamen iz Lärbroa s prikazom gotlandske aristokracije. U vrijeme nastanka ovog memorijalnog kamena njegova svrha je bila prikazati uobičajeni amblem aristokracije – brod, odnosno, osnovna smisao je bila dočarati herojsku smrt na bojištu i putovanje prema Valhali.¹⁵⁶

¹⁵⁶ Brondsted, *The Vikings*, 219.

Teme figuralne umjetnosti najčešće su preuzete iz mitova i herojskih priča, a ponekad i iz povijesti. Neke od popularnih tema uključivale su borbu boga Odina s vukom Fenrisom, Odina koji jaše svog osmonogog konja Sleipnira ili priče vezane uz Thorove pobjede nad divovima. Još jedan primjer figurativne umjetnosti je i tapiserija iz Oseberga koja prikazuje konjanike i ratnike te žrtvovanje muškaraca pokraj Odinovog svetog drveta.¹⁵⁷ Usprkos različitim varijacijama među stilovima, vidljivo je da je u skandinavskoj umjetnosti vikinškog doba postojala zajednička dodirna točka - dizajn i motivi.¹⁵⁸

Slika 4. Prikaz kamena iz Lärbroa (Gotland, Švedska)

¹⁵⁷Brondsted, *The Vikings*, 221.

¹⁵⁸ Logan, *The Vikings in History*, 23.

8. Zaključak

Tijekom tri stoljeća vikinškog doba, skandinavsko društvo živjelo je pretežito u ruralnim predjelima, često u izoliranim obiteljskim zajednicama ili malim selima, orijentiranim ka poljoprivredi, lovu i uzgoju domaćih životinja. Ovakav način života vjerojatno je bio posljedica relativne izoliranosti od ostatka Europe, koja će se primaći kraju tek po završetku vikinškog doba. Velika udaljenost naselja, teški vremenski uvjeti i surovost krajolika u kojemu su živjeli, prisiljavali su obitelji da postanu ne samo samodostatne, već i vrlo odane jedna drugoj. Kako bi se društvo održalo na okupu, postojale su skupštine koje su se brinule o pravima pojedinca, ali i čuvale ugled i sigurnost zajednice, kažnjavajući nedolične postupke. Nema sumnje da je uspješnost društva počivala i na odnosima između muškaraca i žena. Podjela poslova na kućanske te one izvan kuće, poput obrađivanja polja ili bavljenja trgovinom, omogućavala je efikasnije funkcioniranje čitave zajednice. Unatoč tome što su muškarci u društvu bili dominantni spol, sa sigurnošću se može zaključiti da su skandinavske žene bile u mnogo boljem položaju od žena u ostatku Europe. Imale su pravo na rastavu braka, a iz runskih natpisa može se zaključiti da su mogle samostalno upravljati imanjem, pa čak i postati uspješne zemljovlasnice. Također, unatoč ograničenim izvorima, vidljivo je da su zajednice nadvladale teritorijalnu razdvojenost koristeći se zajedničkim pismom, prakticiranjem vjerskih rituala te stvaranjem prepoznatljive umjetnosti životinjske tematike. Krajem jedanaestog stoljeća nordijsku religiju zamijeniti će kršćanstvo, dok će romanika postati glavni umjetnički stil.

Vikinška aktivnost izazvala je brojne promjene u Skandinaviji. Jedna od posljedica velikog priljeva srebra i ostalog bogatstva, bila je nastajanje prvih gradova u kojima se sve više ljudi počelo baviti sezonskom, ali i internacionalnom trgovinom. U gradovima se stvarao sve širi sloj društva o čijoj će potpori, u narednim stoljećima, ovisiti skandinavski vladari. Iako je velika većina Europe narode sa sjevera smatrala neukim i prljavim ljudima, koji žive u neuređenim zajednicama, istina je bila daleko od toga. Ovakvo razmišljanje bilo je posljedica vikinških napada, koji su utjecali na formiranje ideje o ratnički raspoloženim narodima sa sjevera čiji je čitav život bio orijentiran ka ratu, osvajanju i pljačkanju. Skandinavsko društvo vikinškog doba bilo je vrlo uređeno društvo kojemu je boljitak zajednice i pojedinca bio na prvom mjestu. U nasljeđe su ostavili brojne runske natpise i detaljno izrađene umjetničke predmete, ukazujući time na kulturnu osviještenost, koja je itekako postojala .

Popis Literature

1. Graham-Campbell, James (ur.). *Cultural Atlas of the Viking world*. New York: Facts on File, 1994.
2. Brondsted, Johannes. *The Vikings*. London: Penguin Books Ltd, 1967.
3. Dougherty, Martin J. *Vikings: a History of the Norse People*. London: Amber Books Ltd, 2014. <https://www.scribd.com/read/370810604/Vikings-A-History-of-the-Norse-People>
4. Ewing, Thor. *Viking Clothing*. Gloucestershire: Tempus Publishing Ltd, 2006.
5. Hayes, Bernard. *Vikings: a Concise History of the Vikings*. eKnjiga, 2017. <https://www.scribd.com/read/399814299/Viking-History-3-in-1-Norse-Gods-Goddesses-Vikings-and-Myths>
6. Haywood, John. *The Penguin Historical Atlas of the Vikings*. London: Penguin Books Ltd, 1995. <https://www.scribd.com/document/50852375/Historical-Atlas-of-the-Vikings>
7. History on the Net. „Viking Art : The Six Art Styles“. 29. Svibanj 2018. Pristupljeno 26.8.2020. <https://www.historyonthenet.com/viking-art>
8. Jesch, Judith. „Viking women, warriors and valkyries“. The British Museum Blog. 19. travanj ,2014. Pristupljeno 18.8.2020. <https://blog.britishmuseum.org/viking-women-warriors-and-valkyries/>
9. Jones, Gwyn. *A History of the Vikings*. London: Oxford University Press, 1968.
10. Lewis, Nell. „1,200 –year-old comb holds clues to Viking runes“. 16. veljače 2018. Pristupljeno 25.8.2020 <https://edition.cnn.com/2018/02/16/europe/viking-comb-gives-clues-to-language/index.html>
11. Logan, F. Donald. *The Vikings in History*. London : Routledge, 1992.
12. Morgan, Thad. „How did the Vikings honor their dead?“. History.com. A&E Television Networks. 20. srpanj, 2018. Pristupljeno 18.8.2020. <https://www.history.com/news/how-did-the-vikings-honor-their-dead>
13. Museum of Cultural History. „The Oseberg ship- an elegant vessel“. 8. srpanj 2016. Pristupljeno 17.8.2020. <https://www.khm.uio.no/english/visit-us/viking-ship-museum/exhibitions/oseberg/an-elegant-vessel/index.html>
14. Sawyer, Brigit i Sawyer, Peter. *Medieval Scandinavia: from Conversion to Reformation circa 800-1500*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1993.
15. Sawyer, Brigit. *The Viking-Age Rune-Stones: Custom and Commemoration in Early Medieval Scandinavia*. New York: Oxford University Press, 2000.

16. Sawyer, Peter. "The Age of the Vikings, and Before", u *Oxford Illustrated History of the Vikings*, uredio Peter Sawyer. New York: Oxford University Press, 1997.
17. Meulengracht Sorensen, Preben. „Religions Old and New“, *Oxford Illustrated History of the Vikings*, uredio Peter Sawyer. New York: Oxford University Press, 1997.
18. Williams, Gareth. *Weapons of the Viking warrior*. Oxford: Osprey Publishing, 2019.
<https://www.scribd.com/read/392747341/Weapons-of-the-Viking-Warrior>
19. Winroth, Anders. *The Age of Vikings*. New Jersey: Princeton University Press, 2014.
<https://www.scribd.com/read/279101246/The-Age-of-the-Vikings>

Popis Priloga

Slika 1. <http://mis.historiska.se/mis/sok/fid.asp?fid=109204&page=2&in=1>

(preuzeto 25.8.2020.)

Slika 2. [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Gs_19,_Ockelbo_\(game\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Gs_19,_Ockelbo_(game).jpg)

(preuzeto 25.8.2020.)

Slika 3. <http://viking.archeurope.info/index.php?page=examples-of-the-borre-style>

(preuzeto 25.8. 2020.)

Slika 4. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Bildsten_Stora_Hammars_1_-_KMB_-_16000300017733.jpg

(preuzeto 25.8.2020.)